Het gebruik en de toename van het Engels in gesproken Nederlands

Universiteit Utrecht, Geesteswetenschappen

Masterscriptie Neerlandistiek TLMV16107

Begeleider: Sterre Leufkens

Tweede lezer: Brigitta Keij

Studente: Lisa Lam

Studentnummer: 4194918

Periode: 6 febr.- 23 juni 2017

Studiepunten: 20 ETCS

Samenvatting

In deze scriptie is een diachroon onderzoek beschreven naar de invloed van het Engels op de Nederlandse spreektaal. In het theoretisch kader wordt de groei van het prestige van het Engels in Nederland en worden de kenmerken van gesproken taal beschreven. Vervolgens worden de fenomenen codewisseling en ontleningen en het continuüm tussen deze twee begrippen uiteengezet. Daarna volgt een beschrijving van het empirisch onderzoek. In dit onderzoek is een steekproef uitgevoerd onder de sprekers van twee televisie-uitzendingen uit de jaren 1985 en 2017. Hieruit kwam naar voren dat het totaal aantal Engelse uitingen in de Nederlandse spreektaal ruim 4,5 keer is toegenomen en het aantal unieke uitingen ruim 3,5 keer is toegenomen. Bovendien heeft er een verschuiving plaatsgevonden in het soort uitingen: in 1985 wordt uitsluitend gebruikgemaakt van ontleningen met als motivatie om gaten in het vocabulaire op te vullen, terwijl in 2017 naast het gebruik van ontleningen ook gecodewisseld wordt met het Engels, vanuit de motivatie om gaten op te vullen of om de prestigetaal te gebruiken. Ook zijn er tegenwoordig in verhouding minder woorden 'vernederlandst'. Dit betekent dat het aandeel van het Engels in de communicatie van Nederlandssprekenden toeneemt, maar dat de Nederlandse taal zelf minder wordt beïnvloed. Het prestige van het Engels is merkbaar binnen alle leeftijdscategorieën: binnen deze steekproef worden Engelse uitingen door zowel mannen als vrouwen van verschillende leeftijden gebruikt. De meeste mensen gebruiken ontleningen, maar een aantal mensen codewisselt ook tijdens communicatie.

Inhoudsopgave

Samenvatting 2

Introductie 4

1. Theoretisch kader 5

1.1 Het prestige van het Engels 5

1.2 De kenmerken van gesproken taal 6

1.3 Codewisseling en ontlening 7

1.3.1 De kenmerken van codewisseling 8

1.3.2 De kenmerken van ontlening 9

1.3.3 Motivaties voor codewisseling en ontlening 10

1.3.4 Het continuüm van codewisseling en ontlening 11

1.5 Conclusie 13

Probleemstelling en vraagstelling 14

Hypothese 15

2. Empirisch onderzoek 16

2.1 Methodologie 16

2.2 Resultaten 19

2.3 Discussie 28

2.4 Conclusie 32

Bibliografie 34

Primaire bronnen 34

Secundaire bronnen 34

Tertiaire bronnen 34

Bijlage I Tabel met Engelse uitingen 35

Bijlage II Legenda Tabel 35

Introductie

Wanneer mensen met elkaar praten, kunnen zij naast het gebruik van hun moedertaal ook gebruik maken van vreemde talen. In Nederland is op dit moment het Engels de meest populaire vreemde taal. Sprekers gebruiken het Engels niet alleen als hulpmiddel om effectief te kunnen communiceren, maar het heeft ook een sociale functie waarmee de identiteit wordt uitgedrukt. Omdat het Engels zo'n belangrijke taal is in Nederland, maken sommigen zich zorgen om de toekomst van het Nederlands: een kwart van de Nederlanders denkt dat het Engels een gevaar vormt voor de Nederlandse taal (Edwards, 2016). Het recent verschenen onderzoek op initiatief van de Taalunie naar de staat van het Nederlands (Rys et al, 2017) laat zien hoe actueel dit onderwerp is. Met dit onderzoek wil ik bijdragen aan de kennis over de invloed van het Engels op het Nederlands. Waar Edwards (2016) en de onderzoekers van de staat van het Nederlands (Rys et al., 2017) met name door middel van een enquête gerapporteerd taalgedrag hebben onderzocht, heb ik me gericht op het werkelijke taalgedrag. Op deze manier wil ik de kennis vergroten over de mate waarin en op welke manier het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in de taal van Nederlanders is toegenomen. Ik richt me in dit onderzoek uitsluitend op spontane gesproken taal, waarbij 'spontaan taalgebruik' kan worden opgevat als taal die niet vooraf is vastgesteld, zoals in een geschreven tekst.

Hoofdstuk 1 bevat een literatuuronderzoek naar het prestige van het Engels, de kenmerken van gesproken taal en twee verschillende manieren om Engels te integreren in het Nederlands: codewisseling en ontleningen. In hoofdstuk 2 staat het empirisch onderzoek naar het Engels in het taalgebruik van de Nederlandse spreker centraal. Dit onderzoek bestaat uit een steekproef, waarbij ik één uitzending van twee televisieprogramma's uit verschillende periodes analyseer: het praatprogramma *Sonja op zaterdag*, uitgezonden op 11 mei 1985 en het praatprogramma *De wereld draait door,* uitgezonden op 7 maart 2017. De fragmenten waarin (mogelijke) Engelse woorden en zinsconstructies voorkwamen zijn getranscribeerd en gebruikt voor twee verschillende analyses. Enerzijds is kwantitatief geanalyseerd in hoeverre er een toename heeft plaatsgevonden in het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in spontane gesproken taal van Nederlanders over de afgelopen 32 jaar, en anderzijds is kwalitatief geanalyseerd welke motivatie ten grondslag ligt aan het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in het Nederlands in spontane gesproken taal. Ook is binnen het kader van deze steekproef onderzocht welke leeftijd en welk geslacht de Nederlandssprekenden hebben die Engelse woorden en zinsconstructies gebruiken en of Engelse woorden en zinsconstructies meer voorkomen bij specifieke onderwerpen.

1. Theoretisch kader

Hoewel Nederlanders lange tijd trots zijn geweest op hun kennis van veel verschillende vreemde talen, zijn zij tegenwoordig vooral trots op hun kennis van één vreemde taal: het Engels (Edwards, 2016). Nederlandssprekenden gebruiken het Engels als lingua franca om met andere taalgebieden te communiceren, maar ook binnen de landsgrenzen neemt het Engels een belangrijke plaats in. In educatieve omgevingen en bedrijven wordt het Engels gebruikt voor functionele doeleinden en daarnaast wordt de taal gebruikt in de muziek en als middel om subculturele identiteit en solidariteit mee uit te drukken. Het Engels heeft dus een behoorlijke hoog prestige in Nederland, waardoor sommigen zich afvragen of de Nederlandse taal door het Engels in verdrukking komt. Met dit onderzoek wil ik bijdragen aan kennis op dit gebied.

Voordat ik de invloed van het Engels op het spontane taalgebruik van Nederlandssprekenden ga onderzoeken, wil ik het onderwerp inkaderen door middel van literatuur. In dit hoofdstuk presenteer ik bestaande kennis en theorieën met betrekking tot dit onderwerp. In paragraaf 1.1 wordt beschreven hoe het Engels zich heeft ontwikkeld in de Nederlandse samenleving als prestigetaal. In paragraaf 1.2 wordt ingegaan op de verschillende kenmerken van spreektaal en in paragraaf 1.3 worden de fenomenen codewisseling en ontlening beschreven. Dit hoofdstuk eindigt met een conclusie in paragraaf 1.5.

1.1 Het prestige van het Engels

De populariteit van het Engels onder Nederlandssprekenden is relatief recent ontstaan. In de 18e en 19e eeuw zorgde het contact met de Britten voor ontleningen uit de scheepvaart en de handel en de Britse staatsinrichting. In de 19e eeuw werd de invloed van het Engels steeds diepgaander. Er ontstonden meer intieme, niet-technische leenwoorden zoals *blunder*, *comfortabel* en *puzzel* en Engelse leenwoorden uit de industrie, sport en mode (Van der Sijs, 1996). Echter, het Engels bleef in die tijd vooral een taal van de elite. Dit veranderde na de tweede wereldoorlog: alle lagen van de bevolking wilden graag de taal van de overwinnaars spreken (Edwards, 2016; Van der Sijs, 1996). Amerika werd steeds machtiger op economisch, politiek, militair en cultureel gebied (Wright, 2016), en dit weerspiegelde zich in het gebruik van Engelse leenwoorden. Bovendien zorgde het naoorlogse verzet voor een vrijer en minder officieel taalgebruik, waardoor meer tolerantie ontstond tegenover uitspraakverschillen, informeel taalgebruik en vreemde woorden. De periode na de oorlog kenmerkt zich ook door een groei van de technologische sector en het toerisme, waardoor de grenzen steeds meer vervaagden en iedereen via media toegang kreeg tot het Engels (Rys et al., 2017; Van der Sijs, 1996). Na de millenniumwisseling was de invloed van het Engels vooral het grootst in de reclame, het bedrijfsleven en de politiek (Van der Sijs, 1996).

Momenteel staat Nederland op nummer één van meest bekwame landen in het Engels als vreemde taal (Education First, 2017). Het is schaars dat een Nederlander van onder de vijftig geen Engels spreekt,

en in 2016 gaf negentig procent van de mensen aan goed in staat te zijn om een conversatie in het Engels te voeren. De meest bekwame sprekers van het Engels als vreemde taal zijn de Nederlandse vrouwen (Edwards, 2016; Education First, 2017). Vaak zijn zij jong en/of studerend en hoogopgeleid. Zij denken het meest positief over het Engels en geven aan veel gebruik te maken van beide talen in conversatie. Mannen zijn iets minder positief over het gebruik van het Engels. Zij gebruiken de taal dan ook minder in conversatie. Over het algemeen denken jongeren positiever over het gebruik van het Engels dan ouderen (Edwards, 2016). Doordat veel Nederlanders een goed begrip hebben van het Engels, wordt er vaak *aangenomen* dat Nederlanders tweetalig zijn: volgens Edwards (2016) worden in geschreven media hele passages uit het Engels onvertaald gelaten en soms worden de televisieprogramma's bij gebrek aan tijd niet ondertiteld. Ook in reclame wordt het Engels als gewoon beschouwd. Deze hoge mate van tweetalige bekwaamheid neemt naar alle waarschijnlijkheid alleen maar toe: jongeren worden ondergedompeld in sociale media en in globale cultuur en trends, en hebben de mogelijkheid tot tweetalig onderwijs op verschillende niveaus (Edwards, 2016).

Vanwege de hoge status van het Engels is er in de media gespeculeerd dat het Nederlands terrein verliest aan het Engels. Wanneer bijvoorbeeld in verschillende domeinen zoals het onderwijs, werksituaties en in sociale situaties bij voorkeur Engels wordt gesproken in plaats van Nederlands, of de attitude voor het Engels positiever is dan het Nederlands, kan dit gevaarlijk zijn voor de taal en uiteindelijk zelfs kunnen resulteren in taaldood. In 2003 heeft UNESCO een lijst samengesteld van negen criteria waarmee bepaald kan worden of een taal bedreigd wordt (Rys et al, 2017, p. 7). Uit onderzoek naar deze criteria blijkt dat het op dit moment Nederlands een zeer vitale taal is, die (in ieder geval op dit moment) niet met uitsterven wordt bedreigd (Rys et al, 2017).

Negentig procent van de Nederlandssprekenden is trots om het Nederlands te gebruiken (Rys et al, 2017), hecht hoge waarde aan het Nederlands en heeft een positieve kijk op de taal (Edwards, 2016). Echter, het Nederlands kent wel enig domeinverlies aan het Engels in bijvoorbeeld het onderwijs en werksituaties, waarin het Engels steeds meer een belangrijke plaats inneemt (Rys et al, 2017). Bovendien laat het onderzoek van Edwards (2016) zien dat mensen naast hun Nederlands taalgebruik, óók zeer positief tegen de Engelse taal aankijken. De invloed van het Engels op (de taal van) Nederlandssprekenden wil ik dan ook nader onderzoeken.

1.2 De kenmerken van gesproken taal

In mijn onderzoek wil ik me specifiek richten op het gebruik van het Engels in spontane gesproken taaluitingen van Nederlanders. Spontane gesproken taal onderscheidt zich namelijk op meerdere punten van geschreven taal. Gesproken taal is een continue vluchtige geluidsstroom en er is een luisteraar aanwezig. Daarnaast kenmerkt gesproken taal zich door non-verbale aspecten die de woordenstroom

begeleiden, door zinsconstructies die typisch zijn voor spreektaal en door het gebruik van stopwoorden, zelfcorrecties en aarzelingen. Gesproken taal is doorgaans minder complex dan geschreven taal: de zinnen zijn gemiddeld korter en ze worden met elkaar verbonden door middel van relatief frequente verbindingswoorden, zoals *en*, *of* en *maar*. Ook wordt er in spreektaal gebruik gemaakt van enigszins vaststaande formules, zoals *zeg maar, alles goed?* en *je weet wel* (Verboog, 2015).

Ondanks deze strategieën die het spreekproces vergemakkelijken, is spreken een ingewikkeld proces, dat hoge eisen stelt aan het werkgeheugen van de spreker. De spreker moet namelijk in staat zijn om op het moment van formuleren de volgende zin te plannen en ook maakt de vluchtigheid van gesproken communicatie dat de spreker weinig tijd heeft om zich effectief uit te drukken of om woorden te herzien vóór het uitspreken ervan. Als een spreker moeite heeft met het vinden van het juiste woord, kan hij meerdere strategieën gebruiken om dit probleem op te lossen: hij kan wachten tot het woord hem te binnen schiet, non-verbaal aangeven wat hij bedoelt, de hulp van een luisteraar inroepen, of een woord uit een andere taal gebruiken in de hoop dat de luisteraar dat woord kent (Verboog, 2015). De keuze voor het Engels kan door de snelheid en vluchtigheid van gesproken taal eerder onbewust zijn dan bij geschreven taal. Terwijl een geschreven tekst teruggelezen en herzien kan worden, kan de onbewuste en snelle productie van gesproken taal ervoor zorgen dat zelfs de meest puristische Nederlandssprekenden per ongeluk Engelse woorden gebruiken.

1.3 Codewisseling en ontlening

Sprekers van het Nederlands kunnen het Engels op verschillende manieren integreren in hun taalgebruik. Zij kunnen volledig op het Engels overstappen, 'codewisselen' tussen het Engels en het Nederlands of 'ontleningen' gebruiken uit het Engels. Ik richt me in dit onderzoek uitsluitend op de laatste twee fenomenen. Ontleningen zijn doorgaans woorden of constructies die door meerdere mensen gebruikt worden en waarmee het vocabulaire van een taal is uitgebreid (Matras, 2009), zoals *computer, sandwich* of *handgemaakt* vanaf het Engelse *handmade* (Van der Sijs, 1996). Codewisseling refereert doorgaans aan het afwisselen van talen binnen een conversatie (Matras, 2009), zoals 'Ik moet vanmiddag naar school, *and I really don't feel like it'* of 'ik gebruik deze tafel even als *extended kitchen, so please make some space'*. Echter, de grens tussen ontlening en codewisseling is niet altijd gemakkelijk te trekken (Matras, 2009). Toch is het voor dit onderzoek wel van belang om dit onderscheid te maken, omdat de invloed van het Engels bij beide fenomenen verschillend is. Bij gecodewisselde uitingen is de invloed van het Engels op de communicatie van de Nederlandssprekenden namelijk het grootst, omdat hierbij gebruik wordt gemaakt van het Engels in onaangepaste vorm. De gesprekspartners gaan er vanuit dat er effectieve communicatie bereikt kan worden met het gebruik van een andere taal dan het Nederlands. Het Nederlands wordt hierbij volledig vervangen, maar het Nederlands zelf verandert niet door het Engels. Bij ontleningen zijn de

uitingen onderdeel geworden het Nederlands, en daarbij vaak 'vernederlandst'. Zo kan het zijn dat de klank aangepast wordt en woorden volgens het Nederlandse systeem vervoegd worden. Volgens het onderzoek van het Meertens Instituut (Rys et al, 2017) is deze vorm van taalbeïnvloeding een universeel verschijnsel dat in alle talen optreedt. Ook geven zij aan dat de beïnvloeding beperkt blijft tot het domein van de woordenschat en de taalstructuur er niet door aantast wordt. Zij beargumenteren dat dit daarom geen bedreiging voor het Nederlands vormt. Hoewel ontleningen dus niet direct een bedreiging vormen en 'onschadelijk' worden gemaakt door de vernederlandsing, zorgt deze invloed wel voor een blijvende verandering in de Nederlandse woordenschat en oefent het Engels op deze manier toch invloed uit.

1.3.1 De kenmerken van codewisseling

Codewisseling wordt volgens verschillende taalwetenschappers gebruikt om een bepaald functioneel doel te bereiken. De spreker kan gemotiveerd raken om van taal te wisselen als hij of zij moeilijkheden ervaart bij het vinden van het juiste woord in één van de talen, zoals beschreven in paragraaf 1.2, maar codewisseling kan ook toegepast worden wanneer de spreker een stilistisch effect wil bereiken of het discours creatief wil structureren. Ook kan een associatie tijdens de conversatie zorgen voor codewisseling. De motivatie om van taal te wisselen wordt ook wel een 'trigger' genoemd (Matras, 2009). Het feit dat ik hierbij de Engelse term aanhoud, is een mooi voorbeeld van het ontbreken van een adequaat expressiemiddel in het Nederlands.

Het switchen tussen talen kan bestaan uit twee stappen. Eerst is de spreker gemotiveerd om een woord uit een andere taal in te voegen, met als doel om een probleem op te lossen of om een effect te genereren. Dit ingevoegde woord kan als trigger dienen voor de daaropvolgende woorden, en ervoor zorgen dat meerdere woorden of de gehele zin gewisseld wordt. Dit zijn vaak woorden die ambigu zijn of constructies die in beide talen hetzelfde zijn. Zo komt bijvoorbeeld het Nederlandse woord *en* qua klank overeen met het Engelse *and*, dat als trigger kan dienen om een volgende hoofdzin in het Engels uit te spreken.

Naast woorden, kan de omgeving waarin de communicatieve interactie plaatsvindt ook een trigger zijn. Sprekers kunnen situationele wisselingen gebruiken, om te voldoen aan de sociale regels die voor de situatie van dat moment geldend zijn. Codewisselaars reageren dus op gebeurtenissen om de communicatieve interactie heen, door een bepaalde stijl aan te nemen die bijdraagt aan succesvolle communicatie (Matras, 2009).

Tweetalige sprekers kunnen ook de zinsstructuur uit een brontaal overnemen, terwijl zij de woorden uit de ontvangende taal blijven gebruiken, zoals het antwoord op de vraag *Wil je iets drinken?* Kan zijn: *Nee bedankt, ik ben goed* vanuit het Engelse *I'm good*. Dit wordt 'patroonreplicatie' genoemd en kan ontstaan na een periode van langdurige tweetaligheid en een hoog prestige van de brontaal. Tweetaligen

kunnen dit onder andere toepassen vanuit de motivatie om een conversatie-effect te bereiken (Matras, 2009).

1.3.2 De kenmerken van ontlening

Ontleningen ontstaan doordat tweetalige sprekers woorden uit een andere taal (de brontaal) invoegen in hun eigen taal (de ontvangende taal) (Matras, 2009). Er bestaan drie vormen van ontleningen: betekenisontleningen, vertalende ontleningen en leenwoorden (Van der Sijs, 1996, p. 9). Bij een betekenisontlening krijgt een al bestaand woord een andere of extra betekenis, die uit een andere taal afkomstig is. Voorbeelden van betekenisontlening van het Nederlands uit het Engels zijn *familie* in de betekenis van 'gezin' en *controleren* in de betekenis van 'beheersen'. Bij een vertalende ontlening wordt een woord uit een andere taal vertaald naar de eigen taal, waarbij zowel de betekenis als de samenstelling wordt overgenomen (Van der Sijs, 1996), zoals *snier* van het Engelse *sneer.* Ook hele zinnen kunnen overgenomen worden, bijvoorbeeld *we gaan ervoor*, dat is afgeleid van het Engelse *we go for it*. Bij een leenwoord is zowel de klank als de betekenis van een woord uit een andere taal overgenomen. Ook woordcombinaties, zoals *after all* (Van der Sijs, 1996), *in no time* of *by the way* kunnen worden overgenomen als leenconstructie. Leenwoorden komen in het Nederlands en ook in veel andere talen het meeste voor. Van de drie verschillende vormen zijn leenwoorden volgens Van der Sijs (1996) het meest ingrijpend voor een taal, doordat de ontvangende taal vaak te maken krijgt met een vreemde klank. Dit klankverschil maakt dat leenwoorden vaak gemakkelijker te herkennen zijn dan de betekenisontleningen en vertalende ontleningen, die gevormd zijn uit al bestaande Nederlandse woorden.

Het is moeilijk te voorspellen of een woord wel of niet door een taalgemeenschap wordt overgenomen (Van der Sijs, 1996). De mate van ontlening hangt af van verschillende factoren, zoals de tijdsduur en intensiteit van het contact tussen de culturen (Matras, 2009), de rol en de status van de brontaal en hun gebruikers (Matras, 2009; Van der Sijs, 1996), en de mate waarin instituties de talen ondersteunen (Matras, 2009). De groep mensen die het woord voor het eerst gebruikt, kan dit doen vanuit de behoefte om op te vallen. Wanneer vervolgens een grote groep dit woord overneemt, kan het zijn dat het 'gewoon' wordt, en niet meer als opvallend geldt. Het gevolg kan zijn dat de motivatie om het woord te gebruiken verdwijnt, en het alleen nog gebruikt wordt in een specifieke context of vervangen wordt door een ander al bestaand woord (Van der Sijs, 1996).

Ontleningen van zinsconstructies komen weinig voor (Van der Sijs, 1996; van Bree, 1996) en de mogelijke beïnvloeding op de zinsstructuur van andere talen kan bovendien vaak niet bewezen worden (Van der Sijs, 1996). Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat bepaalde vertalende ontleningen van vaste constructies in het Engels de Nederlandse zinsconstructie kunnen beïnvloeden, zoals *deze keuze is een gelukkige* vanuit het Engelse *this choice is a happy one* (Van Bree, 1996, p 293).

De vier stadia van leenwoorden

Bij ontleningen kunnen vier stadia van aanpassing worden onderscheiden. In het eerste stadium wordt een woord uit een andere taal door een bepaalde groep mensen gebruikt binnen een bepaalde context en met een specifieke betekenis. In dit stadium is dit element nog geen onderdeel van de ontvangende taal, maar er wordt dan nog gesproken van codewisseling. Een woord verplaatst doorgaans van het eerste naar het tweede stadium als meer mensen het woord gaan gebruiken en het in bredere context voorkomt. Ook kan het woord gespecificeerd worden door een bijvoeglijk naamwoord. Woorden in stadium twee worden leenwoorden genoemd, omdat het woord qua klank, spelling en/ of woordvorming afwijkt van het Nederlands. Dit zijn woorden als *meeting* en *thriller*. In stadium drie wordt het woord veelvuldig gebruikt en kan het worden aangepast aan de Nederlandse klank, spelling en/ of woordvorming, zoals *stressen* of *muffin*. Wanneer een woord zich lang in een taal bevindt, wordt het vaak in hoge mate aangepast aan de ontvangende taal. Dit geldt ook voor het gebruik: hoe meer een woord gebruikt wordt, hoe sneller het wordt aangepast aan de ontvangende taal. In stadium vier is het woord volledig aangepast aan de ontvangende taal, en wordt het niet meer als leenwoord herkend (Van der Sijs, 1996).

Doorgaans worden alleen de woorden uit stadium twee en stadium drie leenwoorden genoemd, omdat zij dit in stadium één nog niet zijn, en in stadium vier niet meer. Echter, een leenwoord hoeft niet alle stadia te doorlopen. In sommige gevallen komt het voor dat een woord direct in stadium twee terecht komt, omdat de klank en de vorm van het woord overeenkomt met die van de Nederlandse taal. Ook komt het voor dat een woord niet verder komt dan stadium twee in het Standaardnederlands, maar dat het in de vaktaal of het dialect wel stadium vier bereikt (Van der Sijs, 1996).

1.3.3 Motivaties voor codewisseling en ontlening

Sprekers hebben verschillende motivaties om linguïstisch materiaal uit een andere taal te gebruiken. Twee veelgenoemde motivaties om structureel te ontlenen zijn om gaten in het lexicon opvullen en om de taal met een hoog prestige te kunnen gebruiken. De ‘gat’-hypothese houdt in dat (semi-)tweetaligen zich ervan bewust zijn dat er een expressieve betekenis in een andere taal bestaat, die niet in hun eigen taal aanwezig is. Om dit gat op te vullen, wordt de uiting uit de brontaal ingevoegd in de ontvangende taal. Veel voorkomende ‘gatenvullers’ zijn ‘culturele’ uitingen. Dit zijn woorden die nieuwe sociale activiteiten of een culturele acquisities uitdrukken, zoals *koffie, internet* en *fitness*. Culturele uitingen worden gezien als items die het lexicon van een taal verrijken (Matras, 2009; Van der Sijs, 1996).

De ‘prestige’-hypothese houdt in dat sprekers elementen imiteren uit de taal van een sociaal machtige gemeenschap, om zo goedkeuring en sociale status te verwerven. Prestigecodewisselingen en -ontleningen hebben vaak wel eenzelfde uitdrukking in de ontvangende taal, maar omdat het effect van het gebruik van het woord anders is, zijn het toch geen volledige equivalenten van elkaar. Prestigewoorden kunnen net als ‘gatenvullers’ het lexicon verrijken, maar ze kunnen ook de oorspronkelijke woorden of

woordcombinaties vervangen (Matras, 2009; Van der Sijs, 1996). Zowel bij 'gat'- als 'prestige'-codewisselingen en -ontleningen hoeft het niet per se zo te zijn dat de brontaal de taal is van de politiek sterke sociale elite en dat de ontvangende taal de spraakvorm van de ondergeschikte populatie is, maar vaak is dit wel het geval (Matras, 2009).

1.3.4 Het continuüm van codewisseling en ontlening

Zoals beschreven in paragraaf 1.3 is er geen duidelijke grens te trekken tussen de fenomenen codewisseling en ontlening. Vooral bij woorden die uit één woord of woordgroep bestaan is dit soms lastig te bepalen. Voor mijn onderzoek is het onderscheid tussen deze fenomenen wel van belang, omdat ik de manier van de Engelse invloed op de Nederlandse taal wil vaststellen. Zoals ik heb beschreven in paragraaf 1.3 verschillen de fenomenen codewisseling en ontlening namelijk in de manier waarop ze een taal beïnvloeden. Matras (2009) stelt dat de fenomenen codewisseling en ontlening eerder aan beide kanten van een continuüm staan. Om vast te stellen op welke plek in het continuüm een bepaalde uiting zich bevindt, zijn zeven dimensies opgesteld. Dit continuüm ziet er als volgt uit:

codewisseling ↔ ontlening
Tweetaligheid Tweetalige spreker ↔ eentalige spreker
Compositie Uitgebreide uiting/ zin ↔ enkele lexicale eenheid
Functionaliteit Speciaal conversatie- effect, stilistische keuze ↔ standaard uitdrukking
Uniek referent (specificiteit) Lexicaal ↔ para-lexicaal
Operationaliteit Kern vocabulaire ↔ grammaticale operaties
Regulariteit Enkel voorkomend ↔ regelmatig voorkomend
Structurele integratie Niet geïntegreerd ↔ geïntegreerd

Figuur 1: Dimensies van het codewisseling-ontlening continuüm (Matras, 2009, p.111, mijn vertaling).

Het eerste continuüm betreft de mate waarin de spreker tweetalig is. Een spreker kan namelijk alleen codewisselen op het moment dat deze in zekere mate in staat is om de verworven talen te scheiden en te

gebruiken in verschillende situaties, als dat nodig is (Matras, 2009). Aan het andere eind van het continuüm staat de eentalige, die niet in staat is om een woordvorm uit een andere taal te activeren, maar een anderstalig woord alleen kan gebruiken wanneer dit is opgenomen in zijn of haar taal, zoals het geval is bij een ontlening.

De compositiedimensie bevat de complexiteit maar ook de uniciteit en de contextafhankelijkheid van de structuur die is afgeleid uit de andere taal. Wanneer een volledige zin uit een andere taal wordt toegepast, vereist dat een hoge mate van competentie in beide talen. Bovendien is het vrijwel onmogelijk dat deze zin uiteindelijk een ontlening wordt. De gecodewisselde zin vraagt ook een hogere mate van aandacht van de luisteraar, waardoor het meer potentie heeft om een conversatie-effect te bereiken. Uitzonderingen daarop zijn zinnen die een onveranderlijk geheel vormen zoals spreekwoorden, en zinnen die een uitdrukking weergeven en daarmee een lexicale eenheid vormen (Matras, 2009) zoals *by the way* of *forget it.*

In de functionele dimensie vervullen codewisselingen vaak het speciale conversatie-effect, terwijl een ontlening vaak de enige uitdrukking is voor een bepaald concept. Een codewisseling is in dit continuüm een bewuste en strategische keuze in een situatie waarin het ook mogelijk is om een standaard formulering te gebruiken (Matras, 2009).

De uniekereferentendimensie betreft de mate waarin een woordvorm het precieze beeld activeert dat geassocieerd wordt met een bepaald object (Matras, 2009), zoals het gebruik van namen voor instituties of terminologie. Zo kan bijvoorbeeld het woord voor het onderwijsniveau *hbo* niet gemakkelijk in het Engels vertaald worden, waardoor hierbij de voorkeur wordt gegeven aan het gebruik van het 'originele' woord voor het 'originele' object om de juiste associatie op te roepen. Deze woorden staan in het continuüm aan de kant van de ontleningen. Wanneer een Engels woord gebruikt wordt dat geen unieke referent aanduidt, kan dat een speciaal conversatie-effect creëren (Matras, 2009). Zo'n woord staat daarom eerder aan de kant van codewisseling.

De operationaliteitsdimensie onderscheidt grammaticale elementen die onbewust zijn geproduceerd om het verwerkingsproces te vergemakkelijken (Matras, 2009), zoals *au*, *he* en *hoor*. Als een spreker deze elementen uit de brontaal invoegt in de ontvangende taal, staan deze op de schaal waarschijnlijk dichter bij ontleningen, omdat deze eerder onbewust en per ongeluk worden gebruikt. Wanneer de uiting meer bewust is gebruikt, met als doel om een communicatief effect te creëren, staat het woord in het continuüm meer aan de kant van codewisseling (Matras, 2009).

De regulariteitsdimensie gaat over de mate waarin een woordvorm in het taalgebruik voorkomt. Als het woord een enkele keer voorkomt staat het doorgaans in het continuüm aan de kant van codewisseling, en als het woord regelmatig, bij verschillende sprekers en in verschillende domeinen voorkomt, neigt het meer naar de kant van ontleningen.

De structurele integratiedimensie onderscheidt niet-geïntegreerde uitingen van geïntegreerde uitingen. Zoals beschreven in 1.3.2 kan een ontlening vernederlandsen, doordat bijvoorbeeld de klank wordt aangepast of het woord een Nederlandse vervoeging krijgt. Op dit moment is dit woord geïntegreerd in de Nederlandse taal. Ongeïntegreerd uitingen kennen deze aanpassingen niet, en de klank en vervoeging van de brontaal blijft behouden. Dit zijn doorgaans codewisselingen.

1.5 Conclusie

Uit bovenstaand literatuuronderzoek kan geconcludeerd worden dat het Engels relatief recent een hoog prestige heeft gekregen in Nederland. Nederlanders zijn de meest bekwame sprekers van het Engels als vreemde taal en tweetaligheid wordt verondersteld. Ondanks dit hoge prestige van een vreemde taal, is het Nederlands volgens het onderzoek van het Meertens Instituut (Rys et al, 2017) op dit moment een vitale taal. Zij geven echter wel aan dat er enig domeinverlies gaande is, in bijvoorbeeld het universitaire onderwijs. Bovendien geeft Edwards (2016) aan dat momenteel de attitude ten opzichte van het Engels zeer positief is. Dit zouden risicofactoren kunnen zijn voor taaldood.

Gesproken taal stelt hoge eisen aan het werkgeheugen van de spreker en dit maakt dat Nederlanders onbewust Engels kunnen gebruiken in hun spreektaal. Vanuit de motivatie om een gat in de taal op te vullen of om de prestigetaal te gebruiken, kunnen sprekers volledig op het Engels overstappen, codewisselen of ontlenen. De invloed van het Engels op het Nederlands bij deze laatste twee fenomenen verschilt, en het onderscheid tussen deze twee begrippen is dan ook belangrijk voor mijn onderzoek. Om dit verschil te maken, maak ik gebruik van het continuüm van codewisseling en ontlening van Matras (2009).

Meer expliciet onderzoek naar het gebruik van het Engels in de Nederlandse spreektaal is nodig, omdat het meer uitsluitsel kan geven over de manier waarop de Engelse taal de Nederlandse taal diachroon beïnvloedt. Ook zou het een bijdrage kunnen leveren aan het tot nu toe schaarse onderzoek naar het werkelijke gebruik van het Engels in de Nederlandse spreektaal. Het onderzoek vergroot daarmee de kennis over de huidige en toekomstige vitaliteit van de Nederlandse taal.

Probleemstelling en vraagstelling

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat meer dan een kwart van de Nederlanders denkt dat het Engels een gevaar vormt voor de Nederlandse taal (Edwards, 2016). Wetenschappelijk onderzoek van werkelijk taalgedrag naar de invloed van het Engels op het Nederlands is tot nu toe schaars. Onduidelijk is in hoeverre en op welke manier Engelse woorden en zinsconstructies in de Nederlandse spontane gesproken taal toenemen, in welke onderwerpen dit fenomeen zich voornamelijk manifesteert en wie de gebruikers zijn van deze taaluitingen. De vraagstelling van mijn empirisch onderzoek luidt dan ook:

In hoeverre en op welke manier is er een toename in het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies waarneembaar in de spontane gesproken taal van Nederlanders?

Deelvragen daarbij zijn:

- In hoeverre heeft het toegenomen prestige van het Engels in Nederland geresulteerd in een toename van het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in spontane gesproken taal van Nederlanders?
- Welke leeftijd en welk geslacht hebben Nederlanders die Engelse woorden en zinsconstructies gebruiken?
- In welke onderwerpen komt het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies voornamelijk voor?
- Welke motivatie(s) ligt/liggen ten grondslag aan het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in het Nederlands in spontane gesproken taal?

Het onderzoek richt zich uitsluitend op spontane gesproken taal, omdat uit het onderzoek van Verboog (2015) blijkt dat gesproken taal hogere eisen stelt aan het werkgeheugen van de spreker dan geschreven taal en de spreker mede daardoor per ongeluk een keuze kan maken voor een andere taal. Een Nederlander gebruikt voor die andere taal vaak het Engels, zoals blijkt uit het onderzoek van Edwards (2016) en Wright (2016). Deze onderzoekers geven aan dat het Engels in Nederland relatief recent een prestigetaal is geworden en dat dit prestige inmiddels heeft geleid tot een hoge mate van tweetaligheid. Een steekproef naar taaluitingen met ruim dertig jaar tijdsverschil kan deze toename concreet meten. Uit het onderzoek van Edwards (2016) blijkt bovendien dat de bekwaamheid in het Engels correleert met de leeftijd en geslacht van de spreker. Onderzoek binnen deze streekproef naar de eigenschappen van de sprekers kan deze uitkomst bevestigen of tegenspreken.

Uit het onderzoek van Van der Sijs (1996) blijkt dat het prestige van een land op economisch, politiek, militair en cultureel gebied weerspiegeld wordt in het gebruik van leenwoorden uit die taal. Door het discours te onderzoeken waarin Engelse uitingen voorkomen, kan worden onderzocht op welke

gebieden het prestige van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk momenteel doordringt in onze taal.

Onderzoek naar verschillende codewisselingen en ontleningen kan bovendien zicht geven op de mate waarin het Engels invloed heeft op de communicatie van Nederlanders, en een analyse van de mate waarin de gat- en prestigehypothese opgaan kan zicht geven op de mogelijk veranderde motivatie van sprekers om het Engels te gebruiken.

Hypothese

Mijn hypothese is dat de toename van het prestige van het Engels in Nederland heeft geleid tot een toename van Engels in Nederlandse uitingen in 32 jaar tijd. Zowel het aantal leenwoorden als het aantal gecodewisselde uitingen zullen zijn toegenomen, omdat open grenzen en de groei in digitale technologie ertoe heeft geleid dat meer mensen met het Engels in aanraking zijn gekomen (Edwards, 2016; Rys et al, 2017; Van der Sijs, 1996) en hun vaardigheid in die taal is toegenomen. Ik denk dat de toename van ontleningen vooral in woord- en woordgroepniveau zal hebben plaatsgevonden, maar dat de zinsstructuur niet zal zijn veranderd. Volgens Rys et al (2017), Van der Sijs (1996) en Van Bree (1996) komen ontleningen van de zinsstructuur nauwelijks voor, en bovendien zijn deze moeilijk aan te tonen. Het zou wel kunnen dat een hele zin wordt gecodewisseld met als doel om een conversatie-effect te bereiken (Matras, 2009). Omdat het taalcontact de afgelopen dertig jaar intensiever is geworden (Edwards, 2016), verwacht ik dat dit fenomeen uitsluitend voorkomt bij de sprekers uit 2017. Ook verwacht ik dat in 1985 veel woorden zijn aangepast aan het Engels, maar dat tegenwoordig ook woorden onaangepast blijven, omdat Nederlanders uitgaan van een hoge mate van tweetaligheid bij gesprekspartners (Edwards, 2016). Hierdoor is aanpassing niet meer nodig.

Aan de hand van de informatie van Edwards (2016) en Education First (2017) is mijn verwachting dat vrouwen meer zullen codewisselen dan mannen, en dat jongere mensen meer gebruik maken van Engelse uitingen dan ouderen. Ik verwacht dat de onderwerpen waarin Engelse uitingen voorkomen vooral betrekking hebben op technologie, muziek en de politiek, omdat Wright (2016) en Van der Sijs (1996) aangeven dat de Verenigde Staten veel invloed uitoefenen op deze gebieden, en dit wordt weerspiegeld in de leenwoorden.

Ik verwacht dat codewisselingen en ontleningen zowel toegepast worden vanuit de motivatie om een gat in het Nederlandse vocabulaire op te vullen, als vanuit de motivatie om de taal van de sociaal machtige gemeenschap te gebruiken (Matras, 2009), omdat snelle ontwikkelingen in gebieden zoals de technologie voor nieuwe Engelse woorden in de Nederlandse taal hebben gezorgd (Van der Sijs, 1996) en Engels momenteel de taal is met een hoog prestige in Nederland (Edwards, 2016). Ik verwacht dat het aantal prestigeontleningen zal zijn gegroeid ten opzichte van het aantal gatontleningen, omdat het Engels een

steeds grotere rol is gaan spelen in onze samenleving (Edwards, 2016) en het Engels steeds meer gebruikt wordt naast het Nederlands, mogelijk met als doel om goedkeurig en sociale status te verwerven (Matras, 2009, Van der Sijs, 1996).

2. Empirisch onderzoek

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is een empirisch onderzoek nodig. Dit onderzoek gaat over de mate waarin en op welke manier er een toename waarneembaar is in het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in de spontane gesproken taal van Nederlanders. In paragraaf 2.1 wordt de onderzoeksmethode besproken, met daarin de beschrijving van het materiaal, de respondenten en de procedure. In paragraaf 2.2 worden de resultaten van het onderzoek beschreven en paragraaf 2.3 geeft de discussie van die resultaten weer, waarin antwoord op de deelvragen wordt gegeven. In de conclusie in paragraaf 2.4 wordt het geheel nogmaals samengevat: het doel, de methode en het resultaat van het onderzoek.

2.1 Methodologie

Materiaal

Voor dit onderzoek heb ik een steekproef gedaan onder de sprekers van twee televisie-uitzendingen uit verschillende periodes. De afleveringen zijn afkomstig van de praat- en actualiteitenprogramma's *Sonja op zaterdag (SOZ)*, uitgezonden op 11 mei 1985 (tijdsduur: 01.03.28) en *De wereld draait door (DWDD)*, uitgezonden op 7 maart 2017 (tijdsduur: 00.49.27). Deze praatprogramma's zijn een goed middel om spontane gesproken taal te analyseren, omdat sprekers een gesprek voeren dat niet vooraf uitgeschreven is. De taal is dus werkelijk spontaan. Daarnaast komen in de praatprogramma's verschillende mensen aan het woord, wat de validiteit van het onderzoek verhoogt. Ik heb gekozen voor een tijdsverschil van ongeveer dertig jaar, omdat enerzijds een taalverschuiving tussen deze periodes goed waarneemwaar is en anderzijds de manier van spreken in de praatprogramma's met elkaar overeenkomt, in die zin dat de sprekers continu wisselen en elkaar onderbreken. Ik heb voor afleveringen van deze programma's gekozen omdat ze beide door de VARA op de publieke omroep zijn uitgezonden, een brede doelgroep aanspraken, goed bekeken werden en eigentijds waren of zijn. Ze zijn dus representatief voor het standaardtaalgebruik in de tijd van de uitzending.

Respondenten

De respondenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek zijn alle sprekers van de twee televisie-uitzendingen van de praatprogramma's, inclusief de sprekers uit de moderne korte fragmenten die getoond werden in *DWDD*. Zowel de sprekers die Engelse gebruikten als diegene die uitsluitend Nederlands

gebruikten zijn bij dit onderzoek betrokken, omdat ook mensen die geen Engels spreken zicht geven op de invloed van die taal. Allereerst zijn de respondenten onderzocht en daarnaast zijn de uitingen zelf onderzocht.

Bij de analyse is onderscheid gemaakt in geslacht en de leeftijdscategorieën: ≤ 24 jaar, 25–44 jaar, 45–64 jaar, en ≥ 65 jaar. Deze leeftijdscategorieën zijn gebaseerd op het onderzoek van Edwards (2016), omdat dit onderzoek aantoont dat het gebruik van de prestigetaal samenhangt met de leeftijd en het geslacht van de spreker (Edwards, 2016). Bij het aantal uitingen worden ook gespreksminuten genoteerd, omdat het aantal minuten dat de spreker aan het woord is van invloed kan zijn op de hoeveelheid Engels die hij of zij gebruikt.

Procedure

De uitingen die afkomstig zijn van sprekers in de televisie-uitzendingen zijn per aflevering geanalyseerd. De momenten waarop herkenbare Engelse woorden of zinsconstructies gebruikt worden, zijn in een tabel genoteerd (zie bijlage I). Met 'herkenbare' woorden zijn woorden bedoeld die vallen onder de eerste drie aanpassingsstadia van leenwoorden, beschreven door Van der Sijs (1996) (zie paragraaf 1.3.2). Namen van Engels klinkende bands, televisieprogramma's, enzovoort zijn apart genoteerd in de tabel. Deze uitingen vallen namelijk niet onder codewisseling of ontlening, maar kunnen wel het prestige van een taal weergeven wanneer bijvoorbeeld de uit Nederland afkomstige muzikanten een Engelse naam voor hun band prefereren. (Ondertitelde) Engelse teksten, zoals muziek of een Engels gesproken fragment door moedertaalsprekers zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Nederlands gesproken fragmenten en de Nederlandstalige muziek zijn wel meegenomen in de onderzoeksresultaten. Een uitzondering hierop is een gedateerd fragment in *DWDD* (tijd: 00.46.25 -00.47.28), omdat onduidelijk is uit welk jaar dit fragment afkomstig is.

De tabel geeft het tijdstip aan waarop de Engelse uiting is gedaan, beschrijft de Engelse uiting en de uitspraak en geeft de context van de uiting weer. De uitspraak en de context van de uiting zijn van belang om te noteren, omdat de uitspraak verduidelijkt in hoeverre het woord aan de Nederlandse uitspraak is aangepast of dat de Engelse uitspraak (grotendeels) gehandhaafd is gebleven, en de omschrijving van de context van de uiting kan hulp bieden bij het opstellen van een gelijkwaardig woord in de Nederlandse taal en het onderzoek naar de motivatie van de gebruiker. Bij het noteren van de context is letterlijk getranscribeerd, waarbij haperingen en korte pauzes zijn genoteerd. Sprekers kunnen namelijk korte pauzes in de zin inlassen om tijd te rekken voor het kiezen van de juiste woorden. Een van de strategieën om zich juist uit te drukken kan het kiezen van een andere taal zijn, zoals beschreven in paragraaf 1.2. Pauzes in de zin kunnen dus een aanwijzing zijn voor het achterhalen van de motivatie van de spreker. Kleine versprekingen in uitspraak van Nederlandse woorden zijn niet van belang voor dit onderzoek, en zijn dan ook gecorrigeerd.

De tabel geeft ook de beoordeling weer van vijf van de zeven dimensies uit het continuüm van Matras (2009) (zie paragraaf 1.3.4). Twee dimensies heb ik niet meegenomen in dit onderzoek: de dimensie 'Tweetaligheid', omdat ik niet in staat ben om te beoordelen of een spreker ééntalig of tweetalig is, en de dimensie 'Operationaliteit', omdat deze dimensie specifiek gaat over onbewuste grammaticale elementen en dus geen betrekking heeft op een breed scala aan woorden. Dit betekent dat ik de uitingen beoordeel op compositie, functionaliteit, uniciteit, regulariteit en structurele integratie (zie de legenda in bijlage II voor een uitleg van de codering). Bij het beoordelen van de plaats van de uitingen uit *DWDD* op de dimensies functionaliteit, uniciteit, regulariteit en structurele integratie heb ik het online woordenboek van Van Dale uit 2017 als hulpmiddel gebruikt. Bij het beoordelen van de uitingen van *Sonja op Zaterdag* heb ik de woorden opgezocht in het woordenboek van Van Dale uit 1985. Bij het beoordelen van de mate van structurele integratie is gelet op eventuele morfologische aanpassing, zoals vervoegingen, meervoudsvormen en verkleinwoorden en de uitspraak. Spelling is voor het bepalen van deze categorie van ondergeschikt belang geweest, omdat deze doorgaans erg achterloopt op morfologische aanpassing of uitspraakverandering, en bovendien geen organisch taalfenomeen is maar een 'regel' die wordt bepaald door de Taalunie. Daardoor beschouw ik bijvoorbeeld het woord *sorry* als geïntegreerd, ondanks de duidelijk Engelse orthografie. Spelling is in dit onderzoek uitsluitend gebruikt om een woord te herkennen als van origine Engels. Bij twijfel over het categoriseren heb ik overlegd met een medestudente Neerlandistiek.

Vervolgens worden in de tabel de leeftijd en het geslacht van de spreker beschreven, het onderwerp waarover gesproken wordt, het mogelijke inheemse equivalent van een woord of uiting en of het gebruik ervan eerder gemotiveerd is vanuit de gat- of de prestige-hypothese. Het opstellen van een gelijkwaardig woord in het Nederlands is van belang omdat wanneer er geen letterlijk Nederlands equivalent beschikbaar is voor een Engelse uiting, dit een argument is voor de gat-hypothese, en wanneer er wel een letterlijk Nederlands equivalent voor de gebruikte Engelse uiting beschikbaar is, dit een argument voor de prestige-hypothese is. Het equivalent is opgesteld door middel van het gebruik van Van Dale 1985 of 2017, en/of afgestemd op de context van de uiting.

Op basis van de resultaten in de tabel zal ik conclusies trekken met betrekking tot de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek.

2.2 Resultaten

In deze sectie worden de bevindingen van het empirisch onderzoek geanalyseerd en de uitkomsten besproken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de tabel met Engelse uitingen (zie bijlage I). Na de bespreking van de resultaten beschrijf ik in de discussiesectie de methodologische problemen van dit onderzoek.

Hoeveelheid Engelse uitingen

In de aflevering van het programma *Sonja op Zaterdag* wordt 18 keer een uiting gebruikt die uit het Engels afkomstig is, en in de aflevering van het programma *De Wereld draait door* wordt 83 keer een uiting gebruikt uit het Engels. In 32 jaar tijd is het gebruik van het Engels binnen deze steekproef dus met 461 procent toegenomen. Ook zijn in dit onderzoek de unieke uitingen geteld. Hiermee bedoel ik dat wanneer uitingen per onderwerp meerdere keren voorkomen, deze maar één keer geteld zijn, zoals het woord *trendy* (*SOZ*, uiting nr. 7, 8 en 11) en *sorry zeggen* (*DWDD*, uiting nr. 9, 10 en 11). Ook vervoegingen zoals *levelt* en *levelen* (*DWDD*, nr. 12 en 13) en samenstellingen als *camera* en *cameramensen* (*DWDD*, nr. 46 en 43) zijn als één geteld. Als mensen namelijk één keer een woord gebruiken, is de kans groot dat dit later woordgebruik binnen die conversatie beïnvloedt. Wanneer uitsluitend de unieke uitingen worden geteld, wordt in *SOZ* 12 keer een Engelse uiting gebruikt en in *DWDD* 44 keer. Dit is een toename van 367 procent. In beide metingen zijn namen, mogelijke zinsconstructies en beklemtoning niet meegeteld.

Engelse integratie en uitspraak

Het aantal unieke uitingen in *SOZ* en *DWDD* is beoordeeld aan de hand van de verschillende dimensies van het continuüm codewisseling-ontlening beschreven door Matras (2009; zie paragraaf 1.3.4).

In grafiek 1 is een overzicht te zien van de unieke uitingen van *SOZ* die getoetst zijn op het continuüm van Matras. Op de horizontale lijn is de verhouding weergegeven tussen het aantal dimensies dat neigt naar codewisseling en het aantal dimensies dat neigt naar ontlening. Op de verticale lijn is het aantal uitingen weergegeven. De verhoudingen waarin vraagtekens zijn weergegeven (4:? En ?:4) geven het aantal uitingen weer waarbij het op de dimensie 'structurele integratie' onduidelijk is of de uiting meer neigt naar codewisseling of naar ontlening.

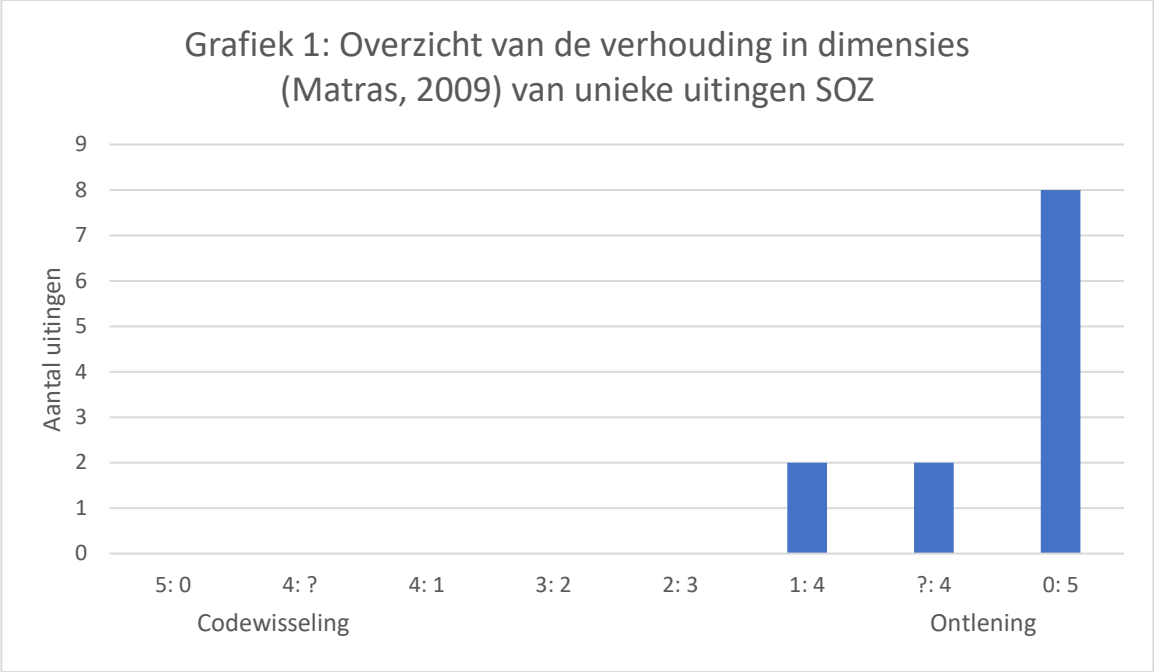

In de aflevering van *SOZ* neigen alle Engelse uitingen naar ontlening, en er wordt dus niet gecodewisseld. Van de twaalf woorden zijn er acht die op alle punten naar ontlening toe neigen, deze bevinden zich in aanpassingsstadium drie (66%) (zie paragraaf 1.3.2): de woorden zijn nog wel te herkennen als leenwoorden (vaak door de spelling), maar ze zijn qua klank aangepast aan de Nederlandse taal. Dit zijn woorden als *hobby* (uiting nr. 16), *planning* (nr. 9 en 10) en *interviewde* (nr. 5). Woorden die zich zowel in stadium twee als drie zouden kunnen bevinden zijn de woorden *partner* (nr. 6) en *disco* (nr.12) (16%). Bij deze woorden is onvoldoende te bepalen of ze zijn aangepast aan het Nederlands, doordat de klank van de Nederlandse en de Engelse uitspraak dicht bij elkaar ligt en de woorden binnen de context van deze steekproef niet verbogen of vervoegd zijn. De woorden *fulltime* en *parttime* (nr. 13 en nr. 14) wijken qua klank en spelling af van de Nederlandse taal, maar zijn wel veelvuldige gebruikte woorden in 1985 (Van Dale, 1985). Daardoor bevinden deze woorden zich in aanpassingsstadium twee (16%).

De genoemde uitdrukking: *een snier krijgen* (SOZ, uiting nr. 22) is een vormvariant van *iemand een sneer geven/ een sneer naar iemand geven*, dat afkomstig van het Engelse *to sneer at someone*. Omdat zowel het woord *sneer* als *snier* als correct Nederlands wordt beschouwd (Van Dale, 1985), betekent dit dat het woord/de uitdrukking in een overgangsfase zit van een leenwoord naar vertaalde ontlening. Het zou kunnen dat het woord na verloop van tijd niet meer herkend wordt als leenwoord, en dus behoort tot het overgangsstadium vier. Het stadium van het woord is overigens in 32 jaar tijd niet veranderd: in het huidige woordenboek (Van Dale, 2017) worden nog steeds beide vormvarianten tot juist gerekend.

In grafiek 2 is een overzicht te zien van de unieke uitingen van *DWDD* die getoetst zijn op het continuüm van Matras (2009). Op de horizontale lijn is weer de verhouding weergegeven tussen het aantal

dimensies dat neigt naar codewisseling en het aantal dimensies dat neigt naar ontlening. Op de verticale lijn is het aantal uitingen weergegeven. Ook in deze grafiek geven de verhoudingen waarin vraagtekens zijn weergegeven (4:? En ?:4) het aantal uitingen weer waarbij het op de dimensie 'structurele integratie' onduidelijk is of de uiting meer neigt naar codewisseling of naar ontlening.

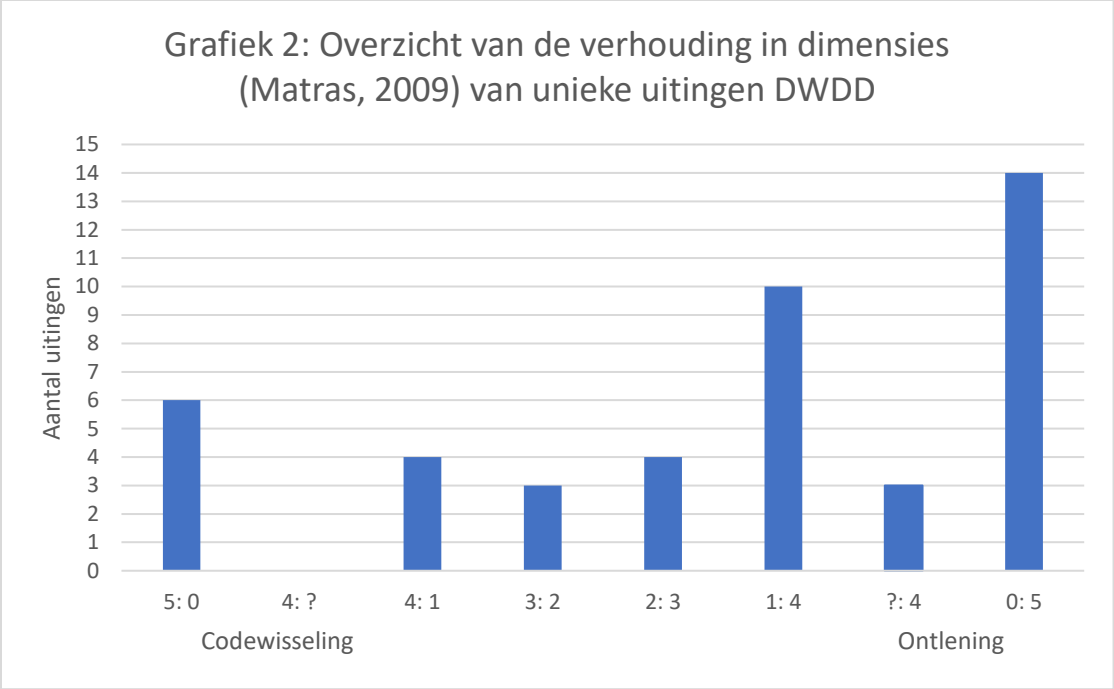

In grafiek 2 is te zien dat 31 van de 44 unieke uitingen neigen naar de kant van ontlening (70%), en 13 van de 44 uitingen neigt naar codewisseling (30%). Dit betekent dus dat binnen deze steekproef het aantal codewisselingen in 32 jaar tijd met 30 procentpunt is toegenomen.

Woorden die tot het aanpassingsstadium drie behoren zijn woorden als *dissen* (uiting nr. 23), *gestrest* (nr. 16) en *column* (nr. 15), omdat deze qua klank en bij de werkwoorden ook qua vervoeging zijn aangepast aan het Nederlandse taalgebruik. In totaal bevinden 18 woorden zich in stadium drie (41 procent). Woorden die zich in stadium twee bevinden, zijn woorden als *clash* (nr. 2), *gamechanger* (nr. 7, 18 en 19) en *gimmick* (nr. 21). Dit zijn woorden die qua regulariteit veel voorkomen, maar qua klank afwijken van het Nederlands. In totaal bevinden 10 woorden zich in stadium twee (22 procent). Bij de woorden *talkshow* (nr. 27), *fair* (nr. 5 en 6) en *timet* (nr. 60) is moeilijk te bepalen of deze zich bevinden in stadium twee of drie (7 procent). Bij deze woorden ligt de klank van de Nederlandse en de Engelse uitspraak erg dicht bij elkaar en heeft er bij de woorden *talkshow* en *fair* geen inflectie plaatsgevonden. Bij het werkwoord *timet* is onvoldoende duidelijk of het vervoegd is of niet (voor het gemak heb ik het met een /t/ geschreven, maar het zou ook bedoeld kunnen zijn als voltooid deelwoord, dus met een /d/). Woorden en zinnen die zich in

stadium één bevinden en dus codewisselingen zijn, zijn uitingen als *in your face* (nr. 4), *comedians* (nr. 44) en *poetry* (nr.32). In totaal zijn er 11 gecodewisselde uitingen (25 procent). Er zijn ook een aantal uitingen die zowel uit een gecodewisseld deel bestaan, als een Nederlands deel (4,5 procent). Dit zijn de uitingen *middle of the road man* (nr. 8), waarbij *man* de Nederlandse uitspraak heeft en *tribute-avond* (nr.25), waarbij *tribute* de Engelse klanken heeft, en *avond* de Nederlandse.

De uitspraak van klanken van Engelse woorden is in veel gevallen of afkomstig van het Nederlands of van het Amerikaans-Engels. Een voorbeeld van een woord waarbij de klank is aangepast aan het Nederlands is bij het woord *shows* (nr. 68), waarbij de Amerikaanse stemhebbende medeklinker /z/ is veranderd in een Nederlandse stemloze medeklinker /s/, of het woord *sorry* (nr.1 en nr. 14), waarbij de Nederlandse /o/ wordt uitgesproken en niet de Amerikaanse klank die lijkt op onze /a/. De Amerikaanse klank is te horen bij woorden die zich in stadium één of twee bevinden. Bij woorden als *gamechanger* (nr. 7, 18 en 19), *poetry* (nr. 32) en *buzz word* (nr. 20) is duidelijk een Amerikaanse /r/ te horen (in het Nederlands ook weleens de Gooise R genoemd), die doorgaans in het Brits-Engels wegvalt. Ook wordt in twee gevallen de Amerikaanse klank met de Britse gecombineerd. Bij *master teacher* (nr. 28) wordt de /*a*/ in *master* uitgesproken als lange /a/ klank zoals in het Nederlandse woord *bad* en niet als Amerikaanse /æ/, die het meest overeenkomt met de klinker in het Nederlandse *bed.* Wel wordt aan het eind van beide woorden gebruikgemaakt van de Amerikaanse /r/, terwijl deze in het Brits doorgaans zou wegvallen. Ook bij het woord *producer* (nr. 59) valt op dat de tweede helft van het woord hetzelfde wordt uitgesproken als het Engelse woord *juicer,* Dit komt overeen met de Britse variant van het woord, omdat de Amerikanen *producer* uitspreken zonder tussen-*j*. De *r* aan het eind van het woord komt overeen met de Amerikaanse /r/. Bij het woord *politici* (nr. 104) is opvallend dat de spreker de klemtoon op de tweede *i* legt, waardoor voor dit geïntegreerde Nederlandse woord de Engelse uitspraak wordt gehanteerd. Het zou kunnen dat de spreker hierbij beïnvloed is door het Engelse woord en patroonreplicatie toepast (zie paragraaf 1.3.1).

Naast ontleende woorden en woordgroepen is er ook een vertaalde ontlening uitgesproken: *sorry zeggen* (uiting nr. 100). Deze is ontleend van het Engelse *to say sorry.* Zowel de betekenis als de samenstelling is hierbij overgenomen (zie paragraaf 1.3.2).

Ook zijn er in deze aflevering van *DWDD* een aantal zinsconstructies uitgesproken die mogelijk door het Engels zouden kunnen zijn beïnvloed, maar zoals Van der Sijs (1996) aangeeft is de ontlening van een zinsconstructie niet met zekerheid vast te stellen. Toch wil ik de mogelijke zinsconstructies benoemen voor mogelijk vervolgonderzoek. Een zinsconstructie die genoemd is, is *los van dat* (nr. 101), dat qua zinsstructuur overeenkomt met *apart from that*. In het Nederlands zijn de zinsconstructies als *los daarvan, los van het feit dat* of *afgezien daarvan* gebruikelijker, en *los van dat* komt minder vaak voor (Van Dale, 2017). Dit zou kunnen wijzen op een zinsconstructie uit het Engels. Dit zou ook kunnen gelden voor de zinsconstructie *zo een,* in de zin: *ze heeft zo een rijk leven geleefd* (nr. 102), waarbij de uiting binnen deze

context overeen zou kunnen komen met het Engelse *such a.* In het Nederlands is het gebruikelijk om binnen deze context gebruik te maken van *zo'n*, waardoor de zinsconstructie zoals gegeven in Nederland niet veel voorkomt. Mogelijk zou het hierbij om patroonreplicatie kunnen gaan. De uiting *er was wel een goede klik* (nr. 103) is een vormvariant van de uitdrukking *een klik hebben/ voelen met iemand* (Van Dale, 2017). Bij deze uitdrukking is gebruik gemaakt van de Engelse betekenis van *click* (Van Dale, 2017). Ook in het Engels wordt de uitdrukking *to click with someone* veelvuldig gebruikt. Deze uiting is dus vrijwel zeker aan het Engels ontleend.

Namen en voordrachten

In de uitzending van *Sonja op zaterdag* werden drie unieke Engelse namen uitgesproken. De eerste had betrekking op een test over Amerikaanse presidenten, waarbij de benaming in het Engels was. *The boulevard of broken dreams* (uiting nr. 19 en 20) was de naam voor een Nederlands festival, en hierbij lijkt het Engels te zijn gebruikt om een stilistisch effect te creëren, zoals beschreven in paragraaf 1.3.1. De derde uiting is de naam van een lied dat gezongen werd (nr. 21). Hierbij vertaalde de presentatrice de titel in het Nederlands.

In de uitzending van *De wereld draait door* werd 17 keer een unieke Engelse naam uitgesproken. Dit zijn onder andere namen van televisieprogramma's, een naam voor een ezel, een naam van een dichtbundel en namen van bands. In het programma werd ook een Engelstalig gedicht voorgedragen, en dit gedicht werd in het Nederlands ondertiteld.

De sprekers

In de uitzending van *Sonja op zaterdag* zijn acht sprekers aan het woord gekomen. Vier daarvan hebben een Engelse ontlening gebruikt (namen van bands, televisieprogramma's enzovoorts zijn niet meegeteld). Dit betekent dat 50 procent van de sprekers gebruik heeft gemaakt van één of meerdere Engelse ontleningen. Zoals aangegeven, werd er in de uitzending niet gecodewisseld. In tabel 1 is van de aflevering van *SOZ* de hoeveelheid ontleningen weergegeven per spreker, en hierbij is de leeftijd, het geslacht en het aantal gespreksminuten vermeld.

Aantal unieke ontleningen	Leeftijd spreker	Geslacht spreker	Minuten in gesprek (afgerond)
5	± 45	Man	15 minuten
4	± 40	Man	15 minuten
2	± 35	Man	35 minuten
1	45	Vrouw	55 minuten
0	± 35	Vrouw	35 minuten
0	± 40	Vrouw	≤ 5 minuten
0	± 45	Man	≤ 5 minuten
0	± 50	Man	≤ 5 minuten

Tabel 1: Overzicht van het aantal uitingen, de leeftijd, het geslacht en de afgeronde gespreksminuten van sprekers van unieke ontleningen bij Sonja op zaterdag.

In tabel 1 is te zien dat de helft van de sprekers in de leeftijdscategorie 25-44 ontleningen gebruikt. Dit geldt ook voor de categorie 45-64. Wel moet hierbij vermeld worden dat de leeftijden (grotendeels) geschat zijn, omdat deze niet meer te achterhalen waren. De mannen in deze aflevering gebruikten meer leenwoorden dan de vrouwen, terwijl de mannen in verhouding minder gesprekstijd innamen: van de totale uitzendingsduur namen de mannelijke gesprekspartners 42 procent in beslag, en de vrouwelijke gesprekspartners 58 procent (bij deze berekening zijn uitsluitend sprekers betrokken die langer dan vijf minuten in gesprek zijn geweest). De presentatrice, die vrijwel de gehele aflevering in gesprek is geweest, heeft afgezien van Engelse namen één leenwoord gebruikt, en de vrouw die 35 minuten in gesprek is geweest heeft geen enkel leenwoord gebruikt.

In DWDD kwamen elf sprekers aan het woord in de uitzending, waarvan acht sprekers Engelse uitingen hebben gebruikt en één spreker ook een jongen van tien jaar heeft geciteerd (sprekers van zinsconstructies, beklemtoning en namen van bands, televisieprogramma's enzovoorts zijn niet meegeteld). Dit betekent dat 73 procent van de sprekers gebruik heeft gemaakt van één of meerdere Engelse uitingen. Tabel 2 geeft het overzicht van de hoeveelheid unieke ontleningen en codewisselingen per spreker van *DWDD.* Tot de ontleningen zijn woorden gerekend die op drie of meer dimensies in het continuüm van Matras (2009) neigen naar ontleningen, en tot codewisselingen zijn woorden gerekend die op drie of meer dimensies in het continuüm neigen naar codewisselingen. Bij de kolom 'Leeftijd spreker' zijn twee mensen van 56 jaar oud. Het onderscheid tussen deze personen is weergegeven door middel van: '56 ' en '56 '.

Aantal unieke ontleningen	Aantal unieke codewisselingen	Leeftijd spreker	Geslacht spreker	Minuten in gesprek (afgerond)
9	2	56	Man	45 minuten
10	1	75	Man	15 minuten
1	7	28	Vrouw	7 minuten
6	0	56	Man	15 minuten
3	1	42	Man	15 minuten
1	0	10	Man	-
1	0	28	Man	≤ 5 minuten
1	0	40	Man	≤ 5 minuten
1	0	70	Man	15 minuten
0	0	24	Vrouw	≤ 5 minuten
0	0	± 25	Man	≤ 5 minuten
0	0	69	Man	≤ 5 minuten

Tabel 2: Overzicht van het aantal unieke ontleningen en codewisselingen, de leeftijd, het geslacht en de afgeronde gespreksminuten van sprekers van unieke ontleningen bij sprekers in de uitzending van De wereld draait door.

In tabel 2 is te zien dat één van de twee sprekers in de leeftijdscategorie ≤ 24 jaar een ontlening gebruikt. Deze spreker werd geciteerd door een oudere spreker, waarbij het ontleende woord *dissen* (uiting nr. 23) als karakteristiek kenmerk wordt gebruikt voor een uiting van een jongen van tien jaar. De vrouwelijke spreker in deze categorie is zeer kort aan het woord, maar zingt wel een Nederlands lied, waarin geen Engelse uiting voorkomt. In de categorie 25-44-jarigen zijn vier sprekers van Engelse ontleningen en codewisselingen, waarvan drie één of meerdere ontleningen gebruiken. Van bijna al deze sprekers was de leeftijd te achterhalen, maar van één is de leeftijd ingeschat. De drie mannen in deze categorie gebruiken vooral ontleningen. Opvallend is echter dat de vrouw van 28 jaar tijdens het relatief korte gesprek het meest heeft gecodewisseld. Ook de ontlening (*talkshow*, nr. 27) wordt met een Engels accent uitgesproken. In de categorie 45-64 jaar vallen twee mannen. Eén daarvan is de presentator, en deze is dus geruime tijd in gesprek geweest. Hij heeft vooral ontleningen gebruikt, maar codewisselt ook twee keer. De andere man in deze categorie maakt tijdens zijn gesprek gebruik van ontleningen, maar codewisselt niet. Van de drie mannen die vallen onder de categorie ≥ 65, heeft één man veel gebruik gemaakt van ontleningen en ook een gecodewisseld woord gebruikt. Van de andere twee heeft er één een unieke ontlening gebruikt.

Naast de sprekers in het programma zijn er ook elf mensen die (zeer) kort aan het woord komen in de fragmenten. Daarvan bevindt één zich in de leeftijdscategorie 25-44, vijf in de categorie 45-64 en zes in de categorie ≥ 65, waarvan van vier de leeftijd is ingeschat. Eén spreker van 55 jaar gebruikt een ontlening.

Het totaal aantal uitingen binnen de aflevering van *DWDD* laat zien dat mannen iets meer Engels gebruiken dan vrouwen, terwijl er in verhouding veel meer mannen in gesprek zijn geweest. Van de totale uitzendingsduur namen de mannelijke gesprekspartners 94 procent in beslag, en de vrouwelijke gesprekspartners 6 procent (bij deze berekening zijn uitsluitend sprekers betrokken die langer dan vijf minuten in gesprek zijn geweest). De vrouw die 7 minuten in gesprek is geweest heeft 8 Engelse uitingen gebruikt (dit komt neer op afgerond 1,14 uiting per minuut), terwijl de langere gesprekken met de mannen van in totaal 105 minuten 33 Engelse uitingen heeft opgeleverd (dit komt neer op ongeveer 1 uiting per twee minuten).

Onderwerpen

In *Sonja op zaterdag* zijn drie onderwerpen besproken. Tabel 3 geeft een overzicht van de onderwerpen weer en het percentage leenwoorden:

Onderwerp	**Percentage unieke ontleningen**
Het runnen van een bar	9
Mogelijke incest bij kinderen	3
Gesprek over examens	0

Tabel 3: Overzicht van de onderwerpen en het percentage unieke ontleningen in de uitzending van Sonja op zaterdag

In tabel 3 is te zien dat in het gesprek over het runnen van een bar de meeste leenwoorden voorkwamen. Hierna volgt het gesprek over mogelijke incest bij kinderen. Een kortdurend gesprek over de examens heeft geen leenwoorden opgeleverd.

Bij *De wereld draait door* zijn vijf onderwerpen besproken en vier fragmenten getoond. Tabel 4 geeft een overzicht van de onderwerpen weer en het percentage leenwoorden en ontleningen.

Onderwerp	**Aantal unieke ontleningen**	**Aantal unieke codewisselingen**
Politiek	12	4
Overlijden van een tv-regisseur	12	1
Het leven van een Amerikaanse dichteres	2	8
Muziek	3	0
Voetbal	1	0
Fragment: Liefde van een man voor treinen	1	0
Fragment: Katten	0	0
Fragment: Moltalk	0	0
Fragment: All you need is love	0	0

Tabel 4: Overzicht van de onderwerpen en het percentage unieke ontleningen en codewisseling in de uitzending van De wereld draait door.

In tabel 4 is te zien dat het gesprek over de politiek in totaal de meeste unieke Engelse uitingen heeft opgeleverd. Hierna volgt het overlijden van een tv-regisseur. Het onderwerp muziek levert ook een aantal ontleningen op, en enkele ontleningen zijn te vinden in andere onderwerpen. In het onderwerp over het leven van een Amerikaanse dichteres komen met name veel codewisselingen voor.

Motivaties: gat en prestige

Bij *Sonja op Zaterdag* wordt er uitsluitend gebruik gemaakt van ontleningen zonder precies equivalent in het Nederlands. Bovendien komen de woorden regulier in het Nederlands voor (Van Dale, 1985). Dit zijn allemaal woorden die vallen onder de gat-hypothese.

Bij *De wereld draait door* vallen 26 van de 44 unieke uitingen onder de gat-hypothese (59 procent): het zijn uitingen die al langere tijd in het Nederlands voorkomen, en waarvoor geen Nederlands equivalent beschikbaar is. De uitzending kent 14 prestige-uitingen (32 procent): hierbij is er een equivalent beschikbaar in het Nederlands, en wordt de uiting gebruikt om goedkeuring en sociale status te verwerven. In vier gevallen vond ik het betekenisverschil tussen de Engelse uiting en het Nederlandse equivalent erg klein. Dit zijn *sorry* (nr. 1 en 14), *sorry zeggen* (nr. 9, 10 en 11) *fair* (nr. 5 en 6) en *levelen* (nr. 13 en 14), die ik qua betekenis erg vind lijken op respectievelijk *het spijt me, excuus aanbieden, eerlijk* en *op hetzelfde niveau zitten* (9 procent). Daardoor viel niet te bepalen of deze woorden gemotiveerd zijn vanuit de gat- of de prestigehypothese, en ik heb ervoor gekozen deze te markeren met ‘gat/prestige’.

2.3 Discussie

De discussie geeft de interpretatie van de onderzoeksresultaten weer. Deze interpretatie wordt besproken aan de hand van de deelvragen van dit onderzoek waarbij een terugkoppeling wordt gemaakt naar de hypothese en het theoretisch kader.

In hoeverre heeft het toegenomen prestige van het Engels in Nederland geresulteerd in een toename van het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in spontane gesproken taal van Nederlanders?

Het prestige van het Engels is in Nederland in 32 jaar tijd toegenomen en dit gaat samen met de toename van Engelse uitingen: binnen deze steekproef is het gebruik van het Engels ruim 4,5 keer toegenomen. Wanneer uitsluitend de unieke uitingen met elkaar worden vergeleken, is het Engels ruim 3,5 keer toegenomen. In de aflevering van *Sonja op zaterdag* worden uitsluitend leenwoorden gebruikt, terwijl in de aflevering van *De wereld draait door* ook gecodewisseld wordt. De toename van leenwoorden heeft plaatsgevonden op woord- en woordgroepniveau, maar de zinsstructuur zelf is niet ontleend uit het Engels. Wel is er in de twee programma's één keer een gezegde ontleend: *Een snier krijgen* (*SOZ*, uiting nr.22) en *een klik hebben* (*DWDD*, uiting nr. 103). In de data van *DWDD* is te zien dat een aantal zinsstructuren geïnspireerd zouden kunnen zijn op het Engels. Mogelijk heeft de spreker daarmee als doel om een conversatie-effect te bereiken, maar het zou ook goed kunnen dat de sprekers zich niet bewust zijn van het gebruik van een Engelse zinsstructuur, doordat zij het Engels dusdanig goed beheersen dat dit onbewust gebeurt. Deze resultaten komen overeen met mijn hypothese.

Bij een vergelijking tussen de afleveringen is te zien dat er een afname heeft plaatsgevonden in het aantal uitingen dat zich bevindt in aanpassingsstadium drie (Van der Sijs, 1996), het percentage woorden in stadium twee ongeveer gelijk blijft en het aantal woorden in stadium één zeer is toegenomen. Deze steekproef laat dus een verschuiving zien van vernederlandste woorden naar onaangepaste woorden. In de toekomst zou het wellicht kunnen dat de aanpassing van Engelse woorden aan het Nederlands blijft verminderen. Dit zou betekenen dat er meer gecodewisseld gaat worden, en minder wordt ontleend. Het aandeel van het Engels ten opzichte van het Nederlands wordt dan vergroot met als mogelijk gevolg dat het Nederlands op bepaalde maatschappelijke domeinen, zoals het educatieve domein of het economische domein, in functie kan verliezen. Het Nederlands zelf verandert echter niet, waardoor het Engels geen blijvende invloed uitoefent op de Nederlandse woordenschat.

Bij de uitspraak van Engelse woorden is opvallend dat er in twee gevallen gebruik wordt gemaakt van een mengvorm van Brits- en Amerikaans- Engels. Dit laat zien dat het prestige van het Engels niet zozeer betrekking heeft op het hoge prestige van de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk, maar op de algehele Anglo-Saksische cultuur. De Nederlandse spreker koppelt hier een soort 'gemiddeld Engels' aan.

Het hoge prestige van het Engels is ook te zien aan het aantal Engelse namen die Nederlandse bands, festivals en televisieprogramma's gebruiken. Mogelijk zorgt het gebruik van het Engels hierbij voor een extra exotisch effect, dat als doel kan hebben om de interesse te wekken bij het publiek. In *Sonja op zaterdag* is opvallend dat de titel van een lied nog vertaald wordt in het Nederlands. De makers van het programma gaan er dus vanuit dat veel mensen de originele titel niet begrijpen. Dat is in 2017 nagenoeg ondenkbaar. Bij *De wereld draait door* bevatten vrijwel alle genoemde televisieprogramma's Engelse elementen en ook de Nederlandse band en zelfs een Nederlandse ezel hebben een Engelse naam. Hoewel de presentator niets in het Nederlands voor de kijker vertaalt, wordt er wel een Engelstalig gedicht in het Nederlands ondertiteld. Mogelijk is hiervoor gekozen om de complexiteit van het gedicht te verduidelijken of om een beter begrip van de poëtische betekenis te bewerkstelligen. De veronderstelde tweetaligheid waar Edwards (2016) over spreekt, is in dit programma dus niet in alle gevallen geldend, maar het is duidelijk groter dan in SOZ.

Welke leeftijd en welk geslacht hebben Nederlanders die Engelse woorden en zinsconstructies gebruiken?

Uit de resultaten blijkt dat degene die het meest codewisselde een jonge vrouw was van 28 jaar. Zij codewisselde zeven keer in zeven minuten. Andere sprekers hebben ook gecodewisseld, zij het in mindere mate. Dit waren mannen van 42, 56 en 75 jaar oud. Het bevestigt mijn hypothese dat jonge vrouwen meer codewisselen dan mannen, maar de data laat wel zien dat mensen van alle leeftijden gebruik maken van gecodewisselde uitingen. De verwachting dat jonge mensen meer gebruik maken van Engelse uitingen dan ouderen is niet bevestigd en komt niet overeen met de resultaten van Edwards (2016) beschreven in paragraaf 1.1.

De persoon die het meeste ontleende was een man van 65 jaar, gevolgd door een man van 56 jaar. De leeftijdscategorie met sprekers met de meeste ontleende uitingen was 45-64. Deze resultaten laten zien dat mensen van verschillende leeftijden Engelse uitingen gebruiken. In 1985 gebruikten de mannen meer Engels dan de vrouwen, terwijl zij procentueel minder aan het woord waren. Ook dit komt niet overeen met het onderzoek van Edwards (2016). In 2017 worden ook meer Engelse uitingen gebruikt door mannen, maar dit heeft waarschijnlijk te maken met de tijdsduur waarin de vrouwen aan het woord waren; per minuut gebruikte de vrouw van 28 jaar namelijk meer Engels dan de mannen. Dit komt wel overeen met de bevindingen van Edwards (2016).

In welke onderwerpen komt het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies voornamelijk voor?

In mijn hypothese stelde ik dat ik verwachtte vooral leenwoorden te vinden in onderwerpen die betrekking hadden op technologie, muziek en de politiek. Deze verwachting is bevestigd. Het aantal Engelse uitingen

was het grootst in de politiek. Hier werden 15 unieke uitingen gebruikt. Het soort woorden dat gebruikt is, is erg uiteenlopend. Sommige woorden zouden in verband kunnen worden gebracht met het onderwerp, zoals *gamechanger* (uiting nr.7), of *clash* (nr. 2), maar veel andere uitingen als *smiley* (nr.21) en *appen* (nr.17) staan niet direct in verband met de politiek en zouden in iedere andere conversatie kunnen voorkomen. Bij het gesprek over het overlijden van een tv-regisseur is wel heel duidelijk dat veel ontleningen uit de televisie en showwereld afkomstig zijn, zoals de veelvuldig gebruikte woorden *show* (bijv. nr. 56), *shot* (bijv. nr. 45) en *camera* (bijv. nr. 77). Hierbij worden dus veel Engelse woorden voor technologische begrippen gebruikt.

De ontleningen bij het gesprek over de Amerikaanse dichteres hebben mogelijk te maken met het Amerikaanse onderwerp, dat associaties met de Engelse taal oproept en zo als trigger zou kunnen dienen voor het gebruik van codewisselingen (zie paragraaf 1.3.1). Zo is te zien in het voorbeeld van uiting nummer 33: *we laten iedereen horen waarom zij vandaag de dag nog relevant is en her lagacy will never ever die,* dat de spreker in de tweede hoofdzin van taal wisselt. Omdat zij hetgeen dat ze wil zeggen ook in een Nederlandse zin kenbaar had kunnen maken, ga ik er hierbij vanuit dat de spreker een stilistisch effect wilde bereiken (Matras, 2009). Daarbij zou het woord *en* als trigger hebben kunnen dienen om te wisselen, omdat de klanken van het woord en de betekenis overeenkomt met het Engelse *and*. Vervolgens kiest de spreker ervoor om een hele zin in het Engels in te voegen. De spreker gaat er hierbij vanuit dat de luisteraar (de presentator en het publiek) begrijpt wat zij bedoelt en dat het passend is binnen de gesprekssituatie. Dit geldt ook voor de andere gecodewisselde uitingen die zij gebruikt.

Bij *SOZ* komen er een aantal ontleningen voor bij het gesprek over het runnen van een bar. Er zijn een aantal uitingen die direct betrekking hebben op een café, zoals *bar* (bijv. nr.1), *barkeeper* (nr. 4) en *disco* (nr.6), en ook een aantal algemene begrippen die niet direct betrekking hebben op het onderwerp. Daarnaast wordt er ook bij het gesprek over muziek in *DWDD* gebruik gemaakt van ontleningen.

Zoals verwacht komen er dus in een aantal onderwerpen leenwoorden voor, zoals de politiek, muziek en technologie. Daarnaast komen leenwoorden terug in andere gesprekken. Dit laat zien dat er wel enig verband is tussen de Engelse invloed en het onderwerp, maar dit is niet heel groot.

Welke motivatie(s) ligt/liggen ten grondslag aan het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in het Nederlands in spontane gesproken taal?

De toename van het prestige van het Engels in Nederland zou ertoe geleid kunnen hebben dat Engelse uitingen in 1985 vooral toegepast werden vanuit de motivatie om een gat in het vocabulaire op te vullen, maar tegenwoordig ook gebruikt worden als prestige-ontlening, mogelijk met als doel om goedkeuring en sociale status te verwerven. Zoals Edwards (2016) beschrijft, veronderstellen veel Nederlanders dat mensen

tweetalig zijn. Doordat mensen rekenen op begrip wanneer zij Engels spreken, is de kans op goedkeuring en sociale status groter. Met dit onderzoeksresultaat is mijn hypothese bevestigd.

Sommige woorden die waarschijnlijk ooit als prestige-ontleningen vanuit het Engels werden overgenomen, zijn inmiddels zo in ons taalgebruik geïntegreerd dat het gebruik van het Nederlandse equivalent juist een conversatie-effect creëert. Dit zijn woorden als *hobby* (SOZ, nr. 16) en *camera* (DWDD, bijv. nr. 52). Wanneer *liefhebberij* of *filmtoestel* zou worden gebruikt, bestaat er een grote kans dat deze woorden niet de bedoelde associatie oproepen bij de gesprekspartner. Ik heb er daarom voor gekozen om deze woorden tot de gat-hypothese te rekenen. Dit geldt ook voor het woord *tribute* in *tribute-avond* (DWDD, nr. 25). Feitelijk is er een perfect Nederlands equivalent voor: *tribuut*. Echter, wanneer het Nederlands wordt gebruikt, zorgt dit voor een groter conversatie-effect dan de Engelse variant. Dit maakt dat het Engelse woord de standaarduitdrukking is geworden en ik dit woord heb gerekend tot de gat-hypothese. Dit geldt niet voor het woord *shot* (DWDD, bijv. nr. 48). De spreker kan hier ook heel goed het woord *filmopname* gebruiken, hoewel in de televisiewereld waarvan deze spreker onderdeel uitmaakt, *shot* een zeer geïntegreerd woord is. Dit maakt dat de spreker waarschijnlijk geen conversatie-effect wil creëren, maar dit woord nog wel een prestige-woord is.

Methodologische problemen

Bij de analyse van de resultaten bleek dat bij vier woorden twijfel ontstond over de dimensies 'uniciteit' en 'functionaliteit'. Dit had doorgaans te maken met het feit dat ik het nuanceverschil tussen de Engelse uiting en het Nederlandse equivalent klein vond. Ik heb ervoor gekozen deze woorden te markeren met 'gat/prestige'. Ook was de dimensie 'structurele integratie' soms moeilijk te bepalen. Bij woorden als *fair* (nr. 5 en nr. 6) en *timet* (nr. 60) was aan de hand van deze uitingen niet te bepalen of het woord geïntegreerd is in de Nederlandse taal. Daarom heb ik bij deze woorden een vraagteken bij deze dimensie gezet.

En ander methodologisch probleem is dat het zou kunnen dat ik uit *Sonja op zaterdag* sommige gecodewisselde of ontleende Engelse woorden met een Nederlandse uitspraak niet herkend heb als Engels, doordat deze tegenwoordig zijn ingeburgerd. Tegelijkertijd bestaat er dan ook grote kans dat deze woorden tot aanpassingsstadium vier behoren (zie paragraaf 1.3.2) en ze al (enigszins) vernederlandst zijn. Woorden waarover ik twijfelde heb ik opgezocht in het woordenboek.

Ondanks dat dit onderzoek uitsluitend over gesproken taal ging, heb ik me (onbewust) toch laten leiden door spelling. Doordat ik op de hoogte was de spelling van woorden, herkende ik deze ook als Engels. Dit is vrijwel onvermijdelijk. Bij de structurele integratie heb ik me echter niet gebaseerd op de spelling.

Ook merkte ik tijdens de analyse dat ik het niet geheel eens ben met de leeftijdscategorieën die Edwards (2016) in haar onderzoek heeft gehanteerd, omdat ik de categorieën vaak te breed vind. Zo verwacht ik dat er in de leeftijdscategorie ≤ 24 spraakverschillen zijn tussen sprekers van 12 en 23 jaar (laat

staan nóg jongere kinderen). Ook de categorie '25 - 44' leek me breed, omdat ik zelf geneigd ben om bijvoorbeeld de vrouw van 28 te rekenen tot een jongere categorie, die niet vergelijkbaar is met de spraak van 40-jarigen. Hierdoor heb ik de voorkeur gegeven aan het vermelden van de echte leeftijd, naast de leeftijdscategorie waarbinnen deze persoon zou vallen. Toch heb ik ervoor gekozen de categorieën van Edwards aan te houden, omdat zij uitspraken heeft gedaan over de leeftijden en het gebruik van Engels van sprekers en ik daardoor mijn resultaten goed met de hare kon vergelijken. Daarnaast was ik genoodzaakt om de leeftijden van sommige sprekers in te schatten, omdat in dat geval niet te achterhalen was hoe oud de spreker ten tijde van het programma was, vooral bij de sprekers van *Sonja op zaterdag.* Hierdoor zijn de resultaten minder betrouwbaar.

Ten slotte verschilde binnen deze steekproef de lengte waarop sprekers aan het woord waren. Sommigen zijn meer dan een half uur aan het woord geweest, terwijl anderen slechts één zin spraken. Dit heeft effect op de resultaten (zie 'de sprekers' bij resultaten).

2.4 Conclusie

Het empirisch onderzoek is uitgevoerd met als doel om te achterhalen in hoeverre en op welke manier er een toename waarneembaar is in het gebruik van Engelse woorden en zinsconstructies in de spontane gesproken taal van Nederlanders. Voor het beantwoorden van deze vraag is een steekproef gedaan onder de sprekers van twee televisie-uitzendingen uit verschillende periodes: een uitzending van het programma *Sonja op zaterdag* uit 1985 en een uitzending van *De wereld draait door* uit 2017. Herkenbare Engelse uitingen zijn onderzocht op uitspraak, gemeten op de dimensies van het continuüm van Matras en geanalyseerd op het geslacht en de leeftijd van de spreker en het onderwerp van het discours. Ook is gezocht naar een inheems equivalent en zijn de uitingen getoetst aan de hand van de gat- en prestigehypothese.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat het Engels is toegenomen. Wanneer alle uitingen gemeten worden, is het Engels in de spraak van Nederlandssprekenden ruim 4,5 keer toegenomen. Wanneer het aantal unieke uitingen gemeten wordt, is het Engels ruim 3,5 keer toegenomen. Deze toename is waarschijnlijk te verklaren door de toename in prestige, beschreven in paragraaf 1.1. In de uitzending uit 1985 wordt uitsluitend gebruik gemaakt van Engelse ontleningen vanuit de motivatie om gaten in het vocabulaire op te vullen. Veel uitingen zijn daarbij vernederlandst, en er wordt vooral op woord- en woordgroepniveau ontleend. Dit resultaat komt overeen met het onderzoek van het Meertens Instituut (Rys et al, 2017), beschreven in paragraaf 1.3. In de uitzending van 2017 wordt er ontleend en gecodewisseld, vanuit de motivatie om gaten in het vocabulaire op te vullen en om de prestigetaal te kunnen gebruiken. Daarbij worden zowel vernederlandste uitingen gebruikt als uitingen met de Amerikaanse en/ of Britse klank. In de manier waarop Nederlandssprekenden het Engels integreren in hun taalgebruik is binnen deze steekproef dus een verschuiving waar te nemen: er wordt in tegenstelling tot 32 jaar geleden tegenwoordig

meer gebruikgemaakt van het Engels in onaangepaste vorm. Deze verschuiving zou kunnen betekenen dat het aandeel van het Engels groter wordt in de communicatie van Nederlandssprekenden. Wanneer deze verschuiving zich in de toekomst blijft voordoen, zou het kunnen betekenen dat het Engels van minder blijvende invloed wordt op het Nederlands, doordat ontleningen verruild worden voor het gebruik van de Engelse taal zelf, zoals ook beschreven in paragraaf 1.3. Het Engels wordt dus steeds meer náást het Nederlands gebruikt, en niet ín het Nederlands. Dit zou betekenen dat de Nederlandse taal minder beïnvloed wordt door het Engels, maar mogelijk zou dit tot vermindering van het Nederlands op bepaalde maatschappelijk domeinen kunnen leiden. Om over deze theorie wetenschappelijk gegronde uitspraken over te kunnen doen zou er nader onderzoek nodig zijn.

Aan de uitspraak van Engelse woorden in de aflevering van 2017 is te zien dat het Amerikaans-Engels de voorkeur heeft. Het prestige van de Verenigde Staten komt hierbij tot uiting. De uitspraak van twee woorden waarin een mengvorm gebruikt wordt van Amerikaans- en Brits- Engels laat echter de prestige van de gehele Anglo-Saksische cultuur zien. Verder onderzoek zou kunnen uitwijzen of er een verschuiving waarneembaar is in de uitspraak van Engelse woorden, onder invloed van een verschuiving van prestige.

Uit dit onderzoek is gebleken dat het Engels wordt gebruikt door sprekers van verschillende leeftijden en geslachten. De meerderheid van de sprekers uit beide afleveringen gebruikt Engelse ontleningen, terwijl een klein aantal codewisselt. De vrouw van 28 jaar codewisselt verreweg het meeste. Deze resultaten komen overeen met het onderzoek van Edwards, beschreven in paragraaf 1.1.

De gesprekken waarin het meeste Engelse uitingen worden gebruikt, hebben betrekking op de politiek, het overlijden van een televisieregisseur en het leven van een Amerikaanse dichteres. Deze uitslag komt overeen met het onderzoek van Van der Sijs (1996), beschreven in paragraaf 1.1. Ook worden Engelse uitingen gebruikt in namen, zoals namen van bands en televisieprogramma's. Dit weerspiegelt ook het prestige van het Engels.

De onderzoeksmethodiek in de vorm van de analyse van twee televisie-uitzendingen uit verschillende periodes was een goed middel om het werkelijke diachrone taalgedrag te bestuderen. Wel ontstond er soms twijfel over de dimensies van Matras en is de steekproef relatief klein waardoor de resultaten beperkt zijn. Een uitgebreidere analyse naar werkelijk taalgedrag is dan ook gewenst.

Bibliografie

Primaire bronnen

- Al, K., Braspenning, G, Peeters, F. (Regie). (1985, 11 mei). *Sonja op zaterdag*. Hilversum: VARA.
- Bouman, M, Engen, H. van., Bruijn, P. de, Gitsels, J. (Regie). (2017, 7 maart). *De wereld draait door.* Hilversum: VARA.

Secundaire bronnen

- Bree, C. (1996). *Historische taalkunde.* Geraadpleegd op 4 mei 2017, van http://www.dbnl.org/tekst/bree001hist01_01/bree001hist01_01_0025.php.
- Education First (2017). EF EPI: The world's largest ranking of countries by English skills. Geraadpleegd op 5 mei 2017, van http://www.ef.nl/epi/.
- Edwards, A. (2016). English in the Netherlands: Functions, forms and attitudes. *Varieties of English Around the World (VEAW)*, Volume G56, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins B.V.
- Matras, Y. (2009). Language contact. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rys, K., Meulen, M. van der., Hinskens, F., Gucht, F. van der., Caluwe, J. de., Heeringa, W., Peet, M. van der (2017). *Staat van het Nederlands: Over de taalkeuzes van Nederlanders en Vlamingen in het dagelijks leven*. Onderzoeksrapport van het Meertens instituut, de Taalunie en de Universiteit Gent. Geraadpleegd op 20 mei 2017, van https://www.meertens.knaw.nl/cms/images/nieuws2017/Staat_van_het_Nederlands_-_Onderzoeksrapport_2017.pdf
- Sijs, N. van der. (1996). *Leenwoordenboek: de invloed van andere talen op het Nederlands.* Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Verboog, M. (2015). 4 Spreken. In: B. Bossers, F. Kuiken, & A. Vermeer (Red.), *Handboek Nederlands als tweede taal in het volwassenenonderwijs* (pp. 134-169). Bussum: Coutinho.
- Wright, S. (2016). *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalisation* (2e druk). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Tertiaire bronnen

- Dale, J. H. van. (1985). *Groot woordenboek der Nederlandse taal* (11e herziene druk). Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Van Dale Uitgevers (2017a). *Dikke Van Dale.* Geraadpleegd op 4 mei 2017, van https://www.vandale.nl/zoeken/o/zoeken.do

Bijlage I Tabel met Engelse uitingen

Bijlage apart bijgevoegd in excel bestand

Bijlage II Legenda Tabel

- Tijd is weergegeven in uren, minuten, seconden
- Context woord: letterlijke transcriptie. Korte pauzes (ongeveer 1 seconde) of haperingen zijn weergegeven door middel van: ..
- Dimensies van Matras: Uiting wordt beoordeeld aan de hand van het continuüm van Matras (2009) (Beschreven in paragraaf 1.3.4)
    - C = Compositiedimensie
    - F = Functionele dimensie
    - U = Unieke referentdimensie
    - R= Regulariteitsdimensie
    - S = Structurele integratiedimensie
    - 1 = de uiting staat op het continuüm meer aan de kant van codewisseling
    - 2 = de uiting staat op het continuüm meer aan de kant van ontlening
- Geslacht en leeftijd spreker: M = man, V= vrouw, Getal = leeftijd
- Equivalent: ≈ = Nederlandse uiting die ongeveer hetzelfde betekent als Engelse uiting
- Motivatie: Uiting is beoordeeld aan de hand van de gat- en prestigehypothese (beschreven in paragraaf 1.3.3)

Engelse uitingen DWDD

Nummer	Tijd	Engels woord/ Engelse woorden	Uitspraak IPA
1	00.01.19	sorry	sɔri
2	00.02.36	clash	klɛʃ
3	00.04.44	gepland	ɣəplɛnt
4	00.05.26	in your face	ɪn jʊəɹ feɪs
5	00.06.28	fair	fɛɹ
6	00.06.35	fair	fɛɹ
7	00.06.38	gamechanger	geɪm ʧeɪndʒəɹ
8	00.07.00	middle of the road man	mɪdəl ʌv ðə ɹoʊd mɑn
9	00.07.55	sorry zeggen	sɔri
10	00.08.08	sorry zeggen	sɔri
11	00.08.20	sorry gezegd	sɔri
12	00.09.15	levelen	lɛvələ
13	00.09.21	levelt	lɛvəlt
14	00.12.20	sorry	sɔri
15	00.13.02	column	kɔlɣm
16	00.13.34	gestrest	ɣəstrɛst
17	00.13.42	appen	ɛpə
18	00.15.09	gamechangers	geɪm ʧeɪndʒərs
19	00.15.38	gamechanger	geɪm ʧeɪndʒər
20	00.15.39	buzzword	bɣzwɜɹd
21	00.17.10	gimmick	gɪmɪk
22	00.17.14	smiley	smaɪli
23	00.18.55	dissen	dɪsə
24	00.19.11	gedist	xədɪst
25	00.20.01	tribute-avond	tɹɪbjutavɔnt
26	00.20.54	yes	jɛs'
27	00.24.04	talkshow	tɔːkʃoʊ
28	00.24.14	master teacher	mɑːstəɹ tiʧəɹ
29	00.24.21	I Wish	aɪ wɪʃ
30	00.26.04	deep inside	dip ɪnˈsaɪd
31	00.26.09	I	aɪ
32	00.26.29	poetry	poʊətɹi

33	00.26.53	her legacy will never ever die	hɜr lɛgəsi wɪl nɛvəɹ ɛvəɹ daɪ
34	00.27.04	are you ready	aju ɹɛdi
35	00.29.14	murder ballad	mɜrdəɹ bælət
36	00.31.29	hobby	həbi
37	00.31.52	hobby	həbi
38	00.32.38	murder ballad	mɜɹdəɹ bælət
39	00.32.46	songs	sɔŋs
40	00.32.48	murder ballad	mɜɹdəɹ bælət
41	00.33.05	are you read..	aju ɹɛd
42	00.34.39	single	sɪŋgəl
43	00.36.30	cameramensen	kamərameɛnsə
44	00.36.49	comedians	kəmidiənz
45	00.36.57	shots	ʃɔts
46	00.37.03	camera	kaməra
47	00.37.07	shows	ʃos
48	00.38.24	shot	ʃɔt
49	00.38.25	camera's	kaməras
50	00.38.30	liveshows	lɪvʃos
51	00.38.35	steadycam	stɛdikɛm
52	00.28.36	camera	kaməra
53	00.39.05	camera	kaməra
54	00.39.16	camera	kaməra
55	00.39.22	shots	ʃɔts
56	00.39.32	show	ʃo
57	00.39.55	televisieshow	teləviziʃo
58	00.40.48	show	ʃo
59	00.41.02	producer	pɹəʤusər
60	00.42.19 + 00.42.20	timet	taɪmt
61	00.42.33	tandem	tɛndəm
62	00.42.38	tandem	tɛndəm
63	00.43.05 + 00.43.08	shows	ʃos
64	00.43.18 + 00.43.20	camera's	kaməras
65	00.43.21 + 00.43.22	cameraman	kamərameɑn
66	00.43.28	cameramensen	kamərameɛnsə

67	00.43.29	shots	ʃɔts
68	00.44.08+ 00.44.11	shows	ʃos
69	00.44.59	set	sɛt
70	00.45.11	shots	ʃɔts
71	00.45.17	live	lɪv
72	00.45.21 + 00.45.23	camera's	kaməras
73	00.45.33	live	lɪv
74	00.45.58	panel	pænəl
75	00.46.04	autocue	ʌuto kju
76	00.46.09	cue boarden	kju bɔɹdə
77	00.47.56	camera	kaməra

Namen van bands, televisieprogramma's, enz.

Nummer	Tijd	Engels woord/ Engelse woorden	Uitspraak IPA
78	00.01.17	Inside	ɪnsaɪt
79	00.01.48	Snoopy	snupi
80	00.20.09	Pink Oculus	pɪŋk ɔkjuləs
81	00.20.11	touched by an angel	tʌʧt baɪ ən eɪnʤəl
82	00.20.28	metal of freedom	mɛtəl ɔf fɹiidəm
83	00.20.52	I know why the caged bird sings	aɪ noʊ waɪ ðə keɪʤd bɜrd sɪŋz
84	00.22.03	And still I rise	ænd stɪl aɪ ɹaɪz
85	00.23.25	kkk	keɪ keɪ keɪ
86	00.26.34	Touched by an angel	təʌʧt baɪ ən eɪnʤəl
87	00.26.37	Pink Oculus	pɪŋk ɔkjuləs
88	00.26.58	Pink Oculus	pɪŋk ɔkjuləs
89	00.27.06	Touched by an angel	təʌʧt baɪ ən eɪnʤəl
90	00.29.06	I rise I rise I rise	aɪ ɹaɪz aɪ ɹaɪz aɪ ɹaɪz
91	00.29.42	Moltalk	məltəlk
92	00.30.31	All you need is love	ɔl ju nid ɪz lʌv
93	00.34.53	Honeymoon quiz	hʌnimun kwɪz
94	00.34.54	Soundmixshow	saʊnd mɪks ʃoʊ
95	00.34.55 + 00.34.57 + 00.34.58	Show	ʃoʊ

96	00.34.56	Songfestival	sɔŋ fɛstivɑl
97	00.34.59	Surpriseshow	səɹpɹaɪzʃoʊ
98	00.37.17	Mounties	maʊntɪs
99	00.39.50	Show	ʃoʊ

Vertaalde ontlening

Nummer	Tijd	Woordencombinatie	Engelse woordcombinatie
100	00.07.55+ 00.08.08 + 00.08.20	sorry zeggen	To say sorry

Mogelijke Engelse zinsconstructies

Nummer	Tijd	Woordencombinatie	Engelse woordcombinatie
101	00.09.22	los van dat	apart from that
102	00.20.59	zo een	such a
103	00.32.35	[was] een klik	to have a click with someone

Mogelijke Engelse beklemtoning

Nummer	Tijd	Engelse beklemtoning	Uitspraak IPA
104	00.16.07	politíci	polətisi

Bijlage I Engelse uitingen DWDD

Context woord
zei hij ook: sorry, ik heb ook fouten gemaakt
luidruchtige clash Rutte versus Groningen
heeft Eenvandaag een debat gepland
dit was wel erg intimiderend en.. en in your face
dat vind ik persoonlijk niet fair
het is geloof ik niet fair om dan te zeggen één man heeft het allemaal gedaan
was dit een gamechanger? Dat woord.. dat fluistert voortdurend rond
ik ben een middle of the road man
meteen moeten beginnen met sorry zeggen
nee, begin nou met sorry zeggen, want mensen voelen zich genaaid
u had meteen sorry gezegd
want die kan heel goed levelen
datzelfde is met Geert Wilders, die zit heel erg op.. Op wat zeggen mensen en die.. Die levelt daarop
dat is echt, sorry hoor, [onverstaanbaar]
ik lees even een stukje uit je column van vandaag voor
mensen zijn enorm gestrest en werken keihard
omdat mensen mij gaan appen
een wonder, gamechangers, aandelen, dat gaat allemaal niet gebeuren
er komt geen gamechanger, want dat is het andere buzzword
er komt geen gamechanger, want dat is het andere buzzword
dat is natuurlijk gimmick [reactie] oh, het is een grap?
er stond niet een smiley achter
[Quote:] "pap, als je Geert Wilders ziet, dan moet je hem echt vet dissen"
gedist
zij presenteert morgen een tribute avond
dit is haar beroemste boek 'I know why the caged bird sings',[reactie] Yesss
zij heeft natuurlijk haar talkshow gehad
Maya is echt een master teacher gewoon
je hebt haar nooit persoonlijk ontmoet neem ik aan [reactie] I wish
die vrouw was wel aan het lachen, maar.. deep inside had ze gewoon zoveel pijn
heel vaak benoemt ze ook 'I' of ze beschrijft een persoon
zij uit dat in hoe zij die poetry voordraagt

we laten iedereen horen waarom zij vandaag de dag nog relevant is en her lagacy will never ever die
je hebt gelijk.. are you ready?
een murder ballad, én een salut aan één van de grootste tv-regisseurs
als een kandidaat in een programma een hobby heeft
Henks liefde voor treinen is zijn allergrootste hobby
dat heeft een murder ballad opgeleverd
Amerikaans genre.. Veel, heel veel liefhebbers.. Dure lange songs
is dit een vertaalde murder ballad of geschreven?
Are you read.. Het heet overigens gewoon 'De ballade van de moord'
De single 'De ballade van de moord' is te luisteren via Spotify en Youtube
alle licht-, geluid-, cameramensen, regisseurs die met hem gewerkt hebben
en daarnaast voor comedians, voor come…
maakt hij de mooiste exclusieve shots? Nee
de essentie van wat je wilde vertellen wist hij voor die camera te brengen
als je als André zijn shows draaide
alles wat nu gewoon is: grote kranen, bewegingen, elektronische shot, camera's zonder.. Zonder mensen
alles wat nu gewoon is: grote kranen, bewegingen, elektronische shot, camera's zonder.. Zonder mensen
Wij deden in grote liveshows van.. Van drie uur
deden we de.. de 'steadycam' voor het eerst, dat is een camera waar die.. die bewegingen..die blijft gaan
deden we de.. de 'steadycam' voor het eerst, dat is een camera waar die.. die bewegingen..die blijft gaan
Guus had altijd één camera sowieso op mij staan
de komiek moet één eigen camera hebben
totale improvisatie en toch alle shots hebben
het was mijn allereerste show
kreeg ik van de avro een eigen televisieshow: de Andre van Duin show
in die show ging hij voor het eerst zelf wat zeggen
en dat vind ik een taak van een producer en van een regisseur
ik vind dat hij dat heel.. heel goed timet. Heel goed timet
of zeg je nee dat.. Dat moest dat tandem zijn
nee dat is het exact, je vindt elkaar, een tandem
met Rudy Carell.. Grote shows.. Ja en ehh.. Acht shows
dat zijn vijf, zes, zeven, acht camera's, en die camera's hebben een cameraman
dat zijn vijf, zes, zeven, acht camera's, en die camera's hebben een cameraman, die cameraman heeft een oortje in
die cameramensen leveren shots aan

die cameramensen leveren shots aan
meestal de assistente in grote shows […] altijd in de shows
het gaat om een set.. Er zijn koeien
alert zijn om alle shots.. Als een koe gaat kakken
als je dat live moet doen, met acht.. Eigenlijk toen nog maar zes camera's
als je dat live moet doen, met acht.. Eigenlijk toen nog maar zes camera's, want nu zijn het meer camera's geworden
dat werd ook niet gerepeteerd, dat ging er zo live op
Rudy Carrell zat ook te kijken in het panel toen
we hadden nooit autocue in de studio's
we leidden de presentatoren, de komieken met cue boarden
stond jij dus juichend achter die camera

Context woord

bij onze collega's van 'Voetbal Inside'
Dit is zijn ezel, die heet 'Snoopy'
zoals straks bij ons 'Pink Oculus' dat zal doen
met het gedicht 'touched by an angel'
met de prestigieuze 'metal of freedom'
dit is haar beroemste boek 'I know why the caged bird sings', [reactie: Yesss] dat gaat over haar
de documentaire die over haar gemaakt is 2016 'And still I rise'
omdat de kkk kwam
uhh.. 'touched by an angel' een van haar gedichten
Pink Oculus' is hier
Pink Oculus' met op gitaar […]
je hebt gelijk… are you ready? [reactie] sowieso [reactie] touched by an angel
I rise I rise I rise' zo heet het morgenavond Tolhuistuin in Amsterdam
in 'Moltalk' ontvouwt Mark Marie Huibrechts zijn theorie
Robert ten Brink herenigt in 'All you need is love' een vrouw met haar tweelingzus
Een van de medearchitecten van het grote zaterdagavondamusement: Ron's honeymoon quiz, soundmixshow, André van Duinshow, nationale songfestival, 123 show, Wedden Dat, De Willem bruisshow, de sterrenshow, surpriseshow

"
"

"
"
de Mounties waar hij mee gewerkt heeft
hij had eerst geloof ik de Gert en Hermienshow

Context woord

meteen moeten beginnen met sorry zeggen / Begin nou met sorry zeggen/ u had meteen sorry gezegd

Context woord

maar goed, los van dat
ze heeft zo een rijk leven geleefd
en toen ehh.. Ja er was wel een goede klik

Context woord

ik denk dat.. Policiti die aldoor spelletjes doen en zichzelf steeds veranderen

Dimensies van Matras	Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 40	Voetbal
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 56	Politiek
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 56	"
C: 1, F: 2, U: 2, R: 1, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 1, R: 2, S: 2	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 1, R: 2, S: 2	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 1, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 2	M, 28	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 2	M, 28	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2 ,S: 2	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2 ,S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2 ,S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 42	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 1	M, 42	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 42 (Quote van M, 10)	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 40	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 56	Amerikaanse dichteres
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?	V, 28	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"

C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	V, 28	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 1, S: 1	M, 56	Aankondiging muziek
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	Liefde van een man voor treinen
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 55	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 1, S: 1	M, 56	Muziek
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 1, S: 1	M, 56	"
C: 1, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	Overlijden van een tv-regisseur
C: 2, F: 1, U: 1, R: 1, S: 1	M, 75	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 70	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 70	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 70	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 70	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"

C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 1, U: 1, R: 2, S: 2	M, 56	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 75	"
C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2	M, 56	"

Dimensies van Matras	Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
/	M, 40	Voetbal
/	M, 40	Ezels
/	M, 56	Aankondiging gedichtvoordracht
/	M, 56	Amerikaanse dichteres
/	M, 56	"
/	M, 56	"
/	M, 56	"
/	V, 28	"
/	M, 56	"
/	M, 56	Aankondiging gedichtvoordracht
/	M, 56	"
/	M, 56	"
/	M, 56	Aankondiging evenement
/	M, 56	Aankondiging kort fragment
/	M, 56	"
/	M, 56	Overlijden van een tv-regisseur
/	M, 56	"
/	M, 56	"

/	M, 56	"
/	M, 56	"
/	M, 75	"
/	M, 75	"

Dimensies van Matras	Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
/	M, 42 + M, 56	Politiek

Dimensies van Matras	Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
/	M, 28	"
/	V, 28	Amerikaanse dichteres
/	M, ± 25	Muziek

Dimensies van Matras	Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
/	M, 42	Politiek

Equivalent	Motivatie
≈ Het spijt me	gat/ prestige
≈ conflict	gat
≈ georganiseerd	gat
het kwam wel erg dichtbij /≈ in je gezicht	prestige
≈ eerlijk	gat/ prestige
≈ eerlijk	gat/ prestige
/	gat
≈ normale man	gat
≈ het spijt me/ excuus aanbieden	gat/ prestige
≈ het spijt me/ excuus aanbieden	gat/ prestige
≈ het spijt me/ excuus aanbieden	gat/ prestige
op hetzelfde niveau zitten/ afstemmen	gat/ prestige
op hetzelfde niveau zitten/ afstemmen	gat/ prestige
≈ het spijt me	gat/ prestige
/	gat
≈ gespannen	gat
/	gat
/	gat
/	gat
≈ zoemwoord	gat
foefje, stunt, truc	prestige
≈ lachende emoticon	gat
disrespect betonen/ ≈ uitschelden, beledigen	prestige
disrespect betoond	prestige
tribuut, eerbetoon, hulde	gat
ja	prestige
≈ praatprogramma	gat
geweldige lerares	prestige
ik zou willen dat dat zo was	prestige
diep van binnen	prestige
ik	prestige
poezië	prestige

haar nalatenschap zal nooit of te nimmer uitsterven	prestige
ben je/ zijn jullie er klaar voor?	prestige
/	gat
≈ liefhebberij	gat
≈ liefhebberij	gat
/	gat
liederen, nummers	prestige
/	gat
ben je/ zijn jullie er klaar voor?	prestige
/	gat
/	gat
komedianten	prestige
film opnames	prestige
≈ filmtoestel	gat
/	gat
film opname	prestige
≈ filmtoestellen	gat
/	gat
/	gat
≈ filmtoestel	gat
≈ filmtoestel	gat
≈ filmtoestel	gat
film opnames	prestige
/	gat
/	gat
/	gat
≈ productieleider	gat
≈ heeft doen plaatsvinden op het juiste tijdstip	gat
≈ duo, koppel	gat
≈ duo, koppel	gat
/	gat
≈ filmtoestellen	gat
/	gat
/	gat

film opnames
/
/
film opnames
/
≈ filmtoestellen
/
≈ forum
/
/
≈ filmtoestel

prestige
gat
gat
prestige
gat
gat
gat
gat
gat
gat
gat

Equivalent

excuus aanbieden

Equivalent

los daarvan/ afgezien daarvan

zo'n

op één lijn zitten/ bij elkaar passen

Equivalent

polítici (IPA: politɪsi)

Engelse uitingen SOZ

Nummer	Tijd	Engels woord/ Engelse woorden	Uitspraak IPA
1	00.08.54	bar	bɑr
2	00.10.18	bar	bɑr
3	00.10.26 + 00.10.32	bar	bɑr
4	00.10.31	barkeeper	bɑrkipər
5	00.16.15	interviewde	ɪntərvjudə
6	00.16.30	disco	dɪsko
7	00.18.17	trendy	trɛndi
8	00.18.22	trendy	trɛndi
9	00.18.35	planning	plænɪŋ
10	00.18.45	planning	plænɪŋ
11	00.18.49	trendy	trɛndi
12	00.20.22	partner	pɑrtnər
13	00.22.10	fulltime	fʊltaɪm
14	00.22.13	parttime	pɑrttaɪm
15	00.35.43	seksclub	sɛksklʏp
16	00.36.50	hobby	hɔbi
17	00.40.56	stacaravan	stakɛrəvɛn

Namen van bands, televisieprogramma's, enz.

Nummer	Tijd	Engels woord/ Engelse woorden	Uitspraak IPA
18	00.05.32	The great society	ðə greɪt səˈsaɪəti
19	00.22.56	The boulevard of broken dreams	ðə bʊləvaːr ʌv broʊkən drimz
20	00.23.34	The boulevard of broken dreams	ðə bʊləvaːr ʌv broʊkən drimz
21	00.23.46	You broke the only heart that ever loved you	ju broʊk ði oʊnli hɑrt ðæt ɛvər lʌvd ju

Mogelijke Engelse zinsconstructie

Nummer	Tijd	Woordencombinatie	Engelse woordcombinatie
22	00.09.12	een snier krijgen	a sneer [geen engelse uitdrukking]

Context woord	Dimensies van Matras
ik stond ook zelf achter de bar	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
ik sta eigenlijk niet zelf achter de bar he	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
we hebben al snel besloten niet meer achter die bar te staan […] er zijn heel snel ... ervaren	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
er zijn heel snel .. ervaren barkeepers achter die bar gekomen	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
zeg maar laatst nog eens daarover interviewde	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
stel je voor dat een of andere disco die tent gekocht had	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?
het was echt zo'n trendy ehhh..	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
hij heeft een trendy plek gecreëerd waar mensen graag elkaar ontmoeten.	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
er zit niet zo'n planning aan vooraf	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
er zit geen planning achter, dat kan ik naderhand constateren	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
dat het er ontzettend trendy werd	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
dat heeft mijn partner ja	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: ?
ik heb jarenlang fulltime in mijn vak gezeten	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1
dat is nu parttime geworden	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 1
dat die gedwongen werden om in een seksclub te gaan werken	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
er zijn ook mensen die daar een hobby van maken	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2
Toen we in de vakantietijd.. Een stacaravan hadden gehuurd	C: 2, F: 2, U: 2, R: 2, S: 2

Context woord	Dimensies van Matras
het programma The Great Society	/
The boulevard of broken dreams', dat was vorig jaar een heel groot spektakel	/
dat waren de avonden waar het orkest van 'The boulevard of broken dreams' optrad	/
Frank van Tijn die zingt: 'you broke the only heart that ever loved you' je brak het enige har	/

Context woord	Dimensies van Matras
dan kun je onmiddellijk een snier krijgen als dat niet klopt	/

Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours	Equivalent	Motivatie
M, ± 40	Het runnen van een café	≈ cafébuffet	gat
M, ± 45	"	≈ cafébuffet	gat
M, ± 45	"	≈ cafébuffet	gat
M, ± 45	"	≈ barman/ vrouw	gat
M, ± 40	"	≈ vraaggesprek	gat
M, ± 40	"	/	gat
M, ± 40	"	≈ eigentijds, modieus	gat
M, ± 40	"	≈ eigentijds, modieus	gat
M, ± 45	"	/	gat
M, ± 45	"	/	gat
M, ± 45	"	≈ eigentijds, modieus	gat
M, ± 45	"	/	gat
M, ± 45	"	≈ voltijd	gat
M, ± 45	"	≈ deeltijd	gat
V, 45	Kinder incest	≈ bordeel	gat
M, ± 35	"	≈ stokpaardje/ liefhebberij	gat
M, ± 35	"	/	gat

Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours
V, 45	Amerikaanse presidenten
V, 45	Festival
V, 45	Festival
V, 45	Muziek

Geslacht en leeftijd spreker	Onderwerp discours	Equivalent
M, ± 45	Het runnen van een café	honende schampere opmerking krijgen